

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ι'	ΤΕΥΧ. 82 - 83	ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1983	Γραφεία: Οδός Μαυρομιχάλη 7 ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 106 79 Τηλ. 36.21.651 - 65.99.783
---------	------------------	------------------------------	--

ΦΟΡΕΣΙΑ ΔΡΥ·Ι·ΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Costume de Dryinoupolis

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟ)
1906

ΠΑΝΑΓ. ΔΑΓΚΛΗΣ
Υπερχηγός Γενικού Έπιτελείου
Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
Σ. ΣΠΥΡΟΜΙΛΙΟΣ
Άρχηγός Χειμάρρας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΛΑΣ
Άνθυπίαρχος
ΧΑΡ. ΛΙΑΜΠΗΣ
Άνθυποπλοίαρχος
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
Λόγιος
ΜΙΑΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Υφηγητής Πανεπιστημίου
ΧΡ. ΧΡΟΝΗΣ
Υπολοχαγός Οικονομικού
ΠΕΡ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ
Δικηγόρος
ΧΡ. ΜΑΛΑΜΟΣ
Ταγματάρχης Μηχανικού
ΓΕΩΡΓ. ΓΑΓΑΡΗΣ
Δημοσιογράφος
ΑΥΤ. ΑΒΕΡΩΦ
Πολιτευτής

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ)
1934

Έπίτιμος Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Όμότιμος Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Άθηνών
Άκαδημαϊκός

ΔΙΑΤΕΛΕΣΙΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ
Ό από Ιωαννίνων Άρχιεπίσκοπος
Άθηνών και πάσης Ελλάδος;

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΛΗΣ
Στρατηγός

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Μ. ΜΕΛΑΣ
Στρατηγός

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
Άκαδημαϊκός

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Άκαδημαϊκός

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΒΑΡΕΤΟΣ
Δικηγόρος - Δημοσιογράφος

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ.,
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ - ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Γραφεία: Οδός Μαυρομιχάλη 7
ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 106 79
Τηλ. 3621651

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
Αγία Παρασκευή Αττικής
Τερψιθέας 64 - Τηλ. 6599783
Κ.Α. 153 41

Τυπώνεται και αποστέλλεται με αυτο-
προαίρετη συνδρομή 500 δραχμών
το χρόνο.

Η «Ηπειρωτική Εταιρεία» διαθέτει
παλιά τεύχη του Δελτίου της και αντί-
τυπα των διαλέξεων της.

ΦΩΤΟ - ΟΦΦΣΕΤ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΓΚΟΥΖΕΛΟΣ
ΛΕΩΧΑΡΟΥΣ 11 - ΤΗΛ. 3235375
ΑΘΗΝΑ Κ.Α. 105 60

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ι'	ΤΕΥΧ. 82 - 83	ΙΟΥΛΙΟΣ — ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1983	Γραφ.: Μαυρομιχάλη 7 · 10679 Ἀθήνα Τηλ. 36.21.651 — 65.99.783
---------	------------------	-----------------------------	--

Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΗ ΒΙΤΣΑ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

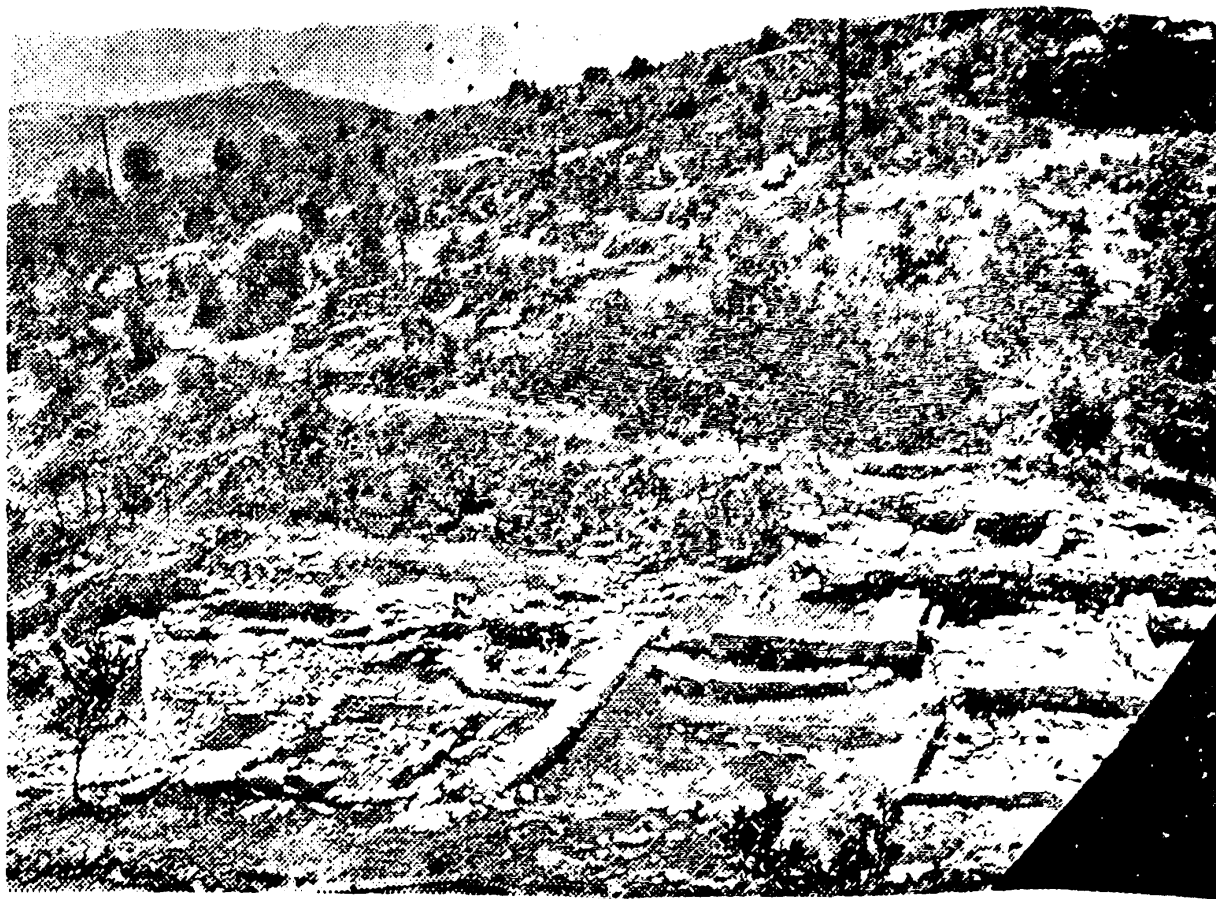
ΤΗΣ ΙΟΥΛΙΑΣ ΒΟΚΟΤΟΠΟΥΛΟΥ

Τὸ ἐρχόμενο φθινόπωρο κλείνουν 18 χρόνια ἀπὸ τότε πὺ πρωτάρχισε ἡ ἀνασκαφὴ στὸν ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῆς Βίτσας καὶ τοῦ Μονοδενδρίου στὸ Ζαγόρι, ἀλλὰ ὡς τώρα δὲν μοῦ εἶχε δοθεῖ ἀφορμὴ νὰ μιλῆσω στὸ ἡπειρωτικὸ κοινὸ τῆς Ἀθήνας γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς πολύχρονης ἀρχαιολογικῆς ἔρευνας. Ἡ εὐγενικὴ πρόσκληση τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐταιρείας μοῦ πρόσφερε τὴν εὐκαιρία ἐπικοινωνίας μαζί σας καὶ γι' αὐτὸ τὴν εὐχαριστῶ θερμὰ.

Ἄς ἀρχίσουμε λοιπὸν μὲ τὸ ἱστορικὸ τῆς ἀνασκαφῆς. Ὁ νέος ἀρχαιολογικὸς χῶρος ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ ἐπαρχιακοῦ δρόμου πρὸς τὸ Μονοδένδρι, στὴ θέση Γενίτσαροι, στὰ ὄρια ἀκριβῶς τῶν κοινοτήτων Βίτσας καὶ Μονοδενδρίου. Ἡ ἀνασκαφὴ πῆρε τὸ ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστὴ στὴν διεθνή ἀρχαιολογικὴ βιβλιογραφία ὡς «ἀνασκαφὴ Βίτσας», ἐπειδὴ ἀρχισε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς Βίτσας

καὶ ἐπεκτάθηκε βαθμιαίᾳ πρὸς Βορρᾶ, ὡστε τώρα πιά νὰ σκάβουμε στὰ ἐδάφη τοῦ Μονοδενδρίου.

Κανένα ἐπιφανειακὸ στοιχεῖο, καμμία γραπτὴ ἢ προφορικὴ παράδοση, δὲν ὀδήγησε τὴν ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη στὴν περιοχὴ αὐτῆ. Ἐνα συνηθισμένο κοινοτικὸ ἔργο ὑπῆρξε ἡ αἰτία γιὰ τὴν διενέργεια τῆς ἀνασκαφῆς. Τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1965, ἡ Τεχνικὴ Ὑπηρεσία Δήμων καὶ Κοινοτήτων ἔδωσε σὲ ἐργολάβο τὴν κατασκευὴ τῆς νέας δεξαμενῆς τῆς Βίτσας, πὺ θὰ γινόταν ἀμέσως πρὸς Βορρᾶ τῆς παληᾶς, γιὰ νὰ συγκεντρῶναι τὸ λίγο νερὸ πὺ ἀναθρῦζει στὸν Προφήτη Ἡλία. Ὁ ἐργολάβος, ἕνας γραφικὸς μπάρμπα - Γιῶργος, μπορεῖ νὰ μὴν ἤξερε πολλὰ γράμματα, ἀλλὰ κάτι ἤξερε ἀπὸ ἀρχαῖα. Ὅταν φάνηκαν στὸ σκάψιμο — πὺ γινόταν εὐτυχῶς μὲ ἐργατικὰ χέρια — τὰ πρῶτα κόκκαλα καὶ τὰ «μπότια», ἔσπευσε νὰ δώσει ἐντολὴ στοὺς ἐργάτες τοῦ νὰ τὰ σπᾶ-

Ἀρχαιολογικὸς χῶρος Βίτσας Ζαγορίου. Δεξιὰ τὸ κεντρικὸ τμήμα τῆς ἀρχαίας κώμης, στὸ μέσον ὁ ἐγκάρσιος ἀναλημματικὸς τοῖχος κι ἀριστερὰ ἡ νότια ἐπέκταση τοῦ οἰκισμοῦ.

(Ἀρχεῖο Ἰουλ. Βοτοκοπούλου)

ε ὅλα, γιατί θὰ τοῦ σταματοῦσαν ὁ ἔργο. Γιὰ λίγες μέρες συνεχίθηκε ἡ καταστροφή τῶν ἀρχαίων ἀφῶν. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς ἐργάτες δὲν τὸν ἄκουσαν καὶ κινημένοι ἀπὸ περιέργεια μάζεψαν λίγες ἰδερένιες αἰχμές καὶ σπασμένα ἀγγεῖα καὶ τὰ ἔδειξαν στὸν τότε Διευθυντὴ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Μονοδενδρίου Κώστα Θεοδοσίου. Ἡ πράξη τους αὐτὴ ἔβγαλε ἀπὸ τὴν σφάνεια ἕναν νέο καὶ σημαντικὸ ἀρχαιολογικὸ χῶρο τῆς Ἠπείρου, γιὰ τὸν λόγο ὅτι ὁ κ. Θεοδοσίου, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ Ἑκτακτοῦ Ἐπιμελητῆ Ἀρχαιοτήτων, τοῦ ἁμισθοῦ καὶ φιλόπατρι προστάτη τῶν ἀρ-

χαίων, εἰδοποίησε τηλεφωνικὰ τὸν τότε Ἐφορο Ἀρχαιοτήτων καὶ τότε Καθηγητὴ Σωτῆρη Δάκαρη, ὅτι βρέθηκαν ἀρχαῖα στὸ σκάμμα τῆς δεξαμενῆς.

Ὁ Ἐφορος ἀνέθεσε στὴν νεοδιορισμένη Ἐπιμελήτριά του τὴν διενέργεια τῆς αὐτοψίας. Ἔτσι, τὴν παραμονὴ τῆς 28ης Ὀκτωβρίου ἀνέβηκαν στὴ Βίτσα καὶ στὸ Μονοδένδρι. Τὴν ἴδια μέρα ἀρχίζε ἡ δοκιμαστικὴ, στὴν ἀρχή, ἀνασκαφὴ τοῦ Νότιου Νεκροταφείου, μέσα στὸ ὄρυγμα τῆς δεξαμενῆς, θάτους 1 μ., περίπου, ὅπως τὸ εἶχαν διαμορφώσει οἱ ἐργάτες. Ὅπως τὸ φοβόταν ὁ μπάρμπα - Γιώργος, τὸ ἔργο

διακόπηκε για λίγους μήνες, αλλά η δεξαμενή έγινε και μάλιστα βαθύτερη απ' ότι προβλεπόταν, αφού έρευνήσαμε όλους τους τάφους που υπήρχαν στο δάπεδό της, βαθύνοντας την μέχρι 3,50 μ. από την σημερινή επιφάνεια.

Τα επόμενα 3 χρόνια ολοκληρώθηκε η ανασκαφή του Νότ. Νεκροταφείου ενώ από το 1966 έντοπίσθηκε και άρχισε η συστηματική ανασκαφή του αρχαίου οικισμού. Ένα άλλο έργο, η κατασκευή του νέου δρόμου προς Μονοδένδρι και Όξυά από την ΜΟΜΑ, υπήρξε η αφορμή έντοπισμού και μερικής καταστροφής του Βόρειου Νεκροταφείου, που εκταλαισίωσε από ΒΑ τον αρχαίο οικισμό, μέσα στην κοινοτική έκταση γύρω από το Μονοδενδρίου. Η ανασκαφή του έγινε το 1971, ενώ το 1974 και 1975 σκάφηκαν λίγοι ακόμη τάφοι που ανήκαν στο Νότιο Νεκροταφείο.

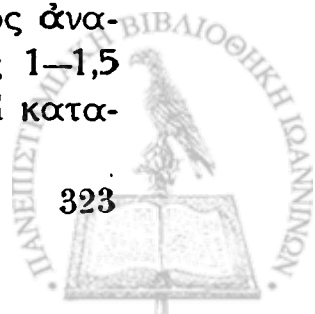
Η ανασκαφή του οικισμού συνεχιζόταν τμηματικά κάθε χρόνο με την συνεργασία της συναδέλφου Αγγελικής Χαριτωνίδη, ως το 1977. Μετά από διακοπή τεσσάρων ετών ανάρχισε το 1981 με πενιχρή πίεση του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών, που ενισχύθηκε όμως γενναιόδωρα από την Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων, το Διοικητικό Συμβούλιο της οποίας ευχαριστώ θερμά και από τη θέση αυτή.

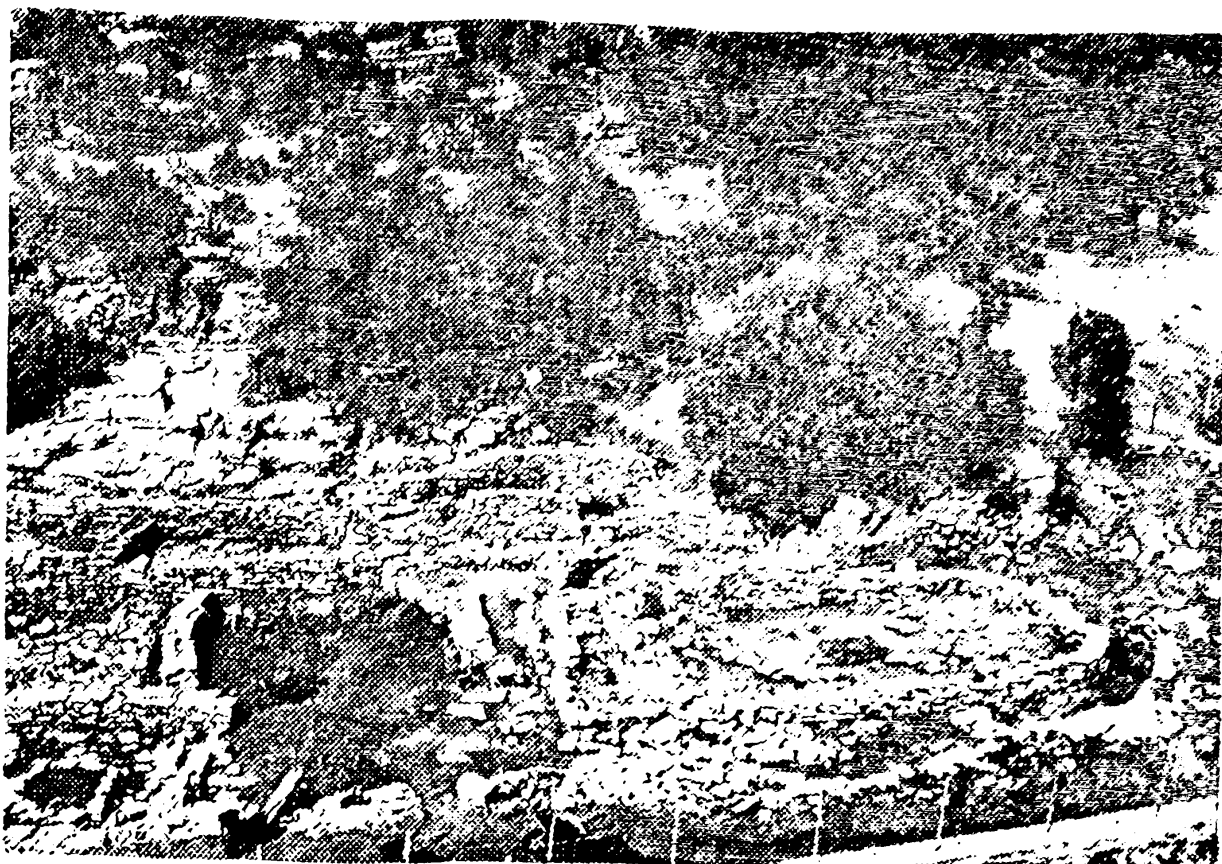
Μετά την σύνταξη αναδρομής στην ιστορία της ανασκαφής, θα προσπαθήσω να σας παρουσιάσω τα ά-

ποτελέσματα της αρχαιολογικής έρευνας.

Μέχρι τώρα αποκαλύφθηκε τμήμα ενός αρχαίου ήπειρωτικού χωριού, που πρέπει να ανήκε στην περιοχή των Μολοσσών Ήπειρωτών, καθώς και δύο νεκροταφεία, ένα προς Νότο και ένα προς Βορρά του οικισμού. Από τα εύρηματα, κυρίως των τάφων, φαίνεται ότι η μολοσσική αυτή κώμη κατοικήθηκε πάνω από πεντακόσια χρόνια, από τον 9ο ως το τέλος του 4ου αιώνα π.Χ.

Το αρχαίο χωριό εκτεινόταν σε έναν στενόν αυχένα, πλάτους κατά μέσον όρο 20 μέτρων, σε ύψόμετρο 1030 μέτρων. Η θέση φαίνεται κάπως άβολη και είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένη τον χειμώνα, θα πρέπει όμως να λάβουμε υπ' όψη μας ότι την κατοικούσαν μόνο το καλοκαίρι, γιατί οι κάτοικοι ήταν νομάδες κτηνοτρόφοι. Την στενόμακρη ανάπτυξη του οικισμού επέβαλε η φυσική διαμόρφωση του εδάφους: ανατολικά και δυτικά υψώνονται βραχώδεις λόφοι, απ' όπου και στην αρχαιότητα κατρακυλούσαν χώματα και πέτρες, γι' αυτό και ήταν απαραίτητο να τα συγκρατούν κατασκευάζοντας αναλημματικούς τοίχους, όπως είναι οι μικροί καμπύλοι τοίχοι στο νότιο τμήμα και οι ισχυροί ευθύγραμμοι στην ΒΔ πλευρά. Συγχρόνως υπάρχει και έντονη κλίση από Βορρά προς Νότο. Φαίνεται ότι μέχρι τον 5ο αιώνα π.Χ. το προς νότον όριο του οικισμού ήταν ένας διπλής όψεως εγκάρσιος αναλημματικός τοίχος, πλάτους 1-1,5 μ. και ύψους ενός μέτρου. Η κατα-

Ἀρχαιολογικὸς χώρος τῆς Βίτσας Ζαγορίου. Τὸ βόρειο ἄκρο τοῦ οἰκισμοῦ. Δεξιὰ ἡ οἰκία Ζ, στὸ βάθος ἡ οἰκία Η.

(Ἀρχεῖο Ἰουλ. Βοκοτοπούλου)

σκευὴ του τοποθετεῖται στοὺς ἀρχαίους χρόνους καὶ ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἀναλημματικὸ προορισμό, ἐξ αἰτίας τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους, πιθανώτατα ἐξυπηρετοῦσε καὶ ἀμυντικούς σκοπούς, κλείνοντας τὸ στενότερο σημεῖο τοῦ αὐχένα. Γύρω πρὸ τέλος τοῦ 5ου αἰ. π.Χ. ἐγίνε ἐπέκταση τοῦ οἰκισμοῦ νότια ἀπὸ τὸ ἀνάλημμα, ὅπου κανένα θεμέλιο οἰκίας παληότερο ἀπὸ τοὺς κλασσικούς χρόνους δὲν θρέθηκε. Ὁ τοῖχος ἔχασε τότε τὸν ἀμυντικὸ χαρακτήρα καὶ ἡ ἰσοπεδωμένη ἐπάνω ἐπιφάνειά του χρησίμευε σὰν ὑπερυψωμένος δρομίσκος.

Ἡ νότια ἐπέκταση τοῦ οἰκισμοῦ προσαρμόσθηκε λειτουργικὰ καὶ

πολεοδομικὰ μὲ τὸ προϋπάρχον Νότιο Νεκροταφεῖο. Ἐνας λοξὸς τοῖχος κατασκευάσθηκε γιὰ νὰ συγκρατεῖ τὶς πλακόστρωτες αὐλὲς τῶν σπιτιῶν καὶ συγχρόνως νὰ ἀποτελεῖ τὸ νότιο ὄριο τῆς ἐπέκτασεως, ἐνῶ ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα του ἀνὰ ἕνας κατηφορικὸς πλακόστρωτος δρομίσκος ὀδηγοῦσε στοὺς πρώτους τάφους τοῦ Νότιου Νεκροταφείου. Ὁ δυτικὸς μάλιστα, μήκους μόλις 2 μέτρων κατέβαινε βαθμιδωτὰ πρὸς τοὺς τάφους, ἐνῶ ὁ ἀνατολικὸς, μήκους 10 μέτρων, εἶχε ἀπλῶς κατωφερῆ κλίση.

Στὸ νοτιοδυτικὸ ἄκρο τοῦ χωριοῦ, δύο ἀναλημματικοὶ τοῖχοι συγκρατοῦσαν τὰ χῶματα μιᾶς ἐπίπε-

της βαθμίδας του φυσικού θράχου, όπου βρήκαμε τέσσερεις τάφους, παλιότερους απ' όλους. Τοποθετούνται στον 9ο αϊ. π.Χ. και ή με ιδιαίτερες φροντίδες διατηρήσεως ένταξή τους μέσα στα όρια του οικισμού φανερώνει ότι πρόκειται για τους σεβαστούς τάφους των πρώτων οικιστών του χωριού. Αύτην την επισκέψη ένισχύουν και τα πολλά σπασμένα άγγεία που βρέθηκαν άνάμεσα στους δύο τοίχους, ύπολείμματα των χοών, των προσφορών δηλαδή προς τους νεκρούς. Οί άρχαίοι Μολοσσοί συνήθιζαν, όπως και οί νοτιώτεροι "Έλληνες, να έπισκεπτονται τους τάφους των συγγενών τους και να τους προσφέρουν κρασί και στερεές τροφές, σπαζώντας μετά επί τόπου τα άγγεία προσφορών.

Στην νότια επέκταση του οικισμού κτίσθηκε άρχικά ή τετράγωνη οίκία Β. που σύντομα καταστράφηκε από πυρκαϊά και πάνω της κτίσθηκε ή μικρών διστάσεων οίκία Γ. Η είσοδος ήταν κοντά στην ΝΔ γωνία, από χαλικόστρωτο κατώφλι. "Εμπαινε κανείς σε ένα μόνο δωμάτιο με έστία στη μέση. Η κουζίνα ήταν έξω από το σπίτι, όπως και μέχρι σήμερα συνηθίζεται στα χωριά: ένα ήμικυκλικό καλύδι, που άκούμπησε στον μεγάλο εγκάρσιο τοίχο και στα καμπύλα άναλήμματα της πλαγιᾶς. "Ολος ο χώρος έξω από τα δύο αυτά δωμάτια ήταν πλακόστρωτη ύπαιθρια αυλή, ή πλατεία ίσως του χωριού.

Έρχομαστε τώρα στο κεντρικό μίμημα του οικισμού, θόρεια από

τον άναλημματικό - άμυντικό τοίχο. Στο βάθος διακρίνεται ή ορθογώνια, κλασσικῶν χρόνων οίκία Α, με δύο δωμάτια και τρία πιθάκια στο έσωτερικό της. "Ένας άνοικτός άγωγός διευθετημένος στην πάνω έπιφάνεια του άναλημματικού τοίχου όδηγοῦσε τα νερά της βροχής στο πιθάκι του μικρότερου δωματίου του σπιτιού. Οί κάτοικοι χωρίς άμφιβολία αντιμετώπιζαν όξύτατα προβλήματα λειψυδρίας, όπως και σήμερα στη Βίτσα και το Μονοδένδρι. Η οίκία Α κτίσθηκε πάνω στα έρείπια ενός παλιότερου σπιτιού, άρχαϊκῶν ίσως χρόνων, που με την σειρά του ήταν κτισμένο πάνω σ' ό,τι απέμεινε από ένα καμπύλο γεωμετρικό σπίτι. Στο σημείο αυτό δηλαδή αποκαλύφθηκαν τρία άλλα πάλλληλα σπίτια.

Άμέσως προς Βορρά της οίκίας Α έκτείνεται ένα μακρόστενο πλακόστρωτο άρχαϊκῶν χρόνων, αὐλή πιθανῶτα ενός μεγάλου σπιτιού, του όποίου σώζονται τμήματα δύο τοίχων. Στα βαθύτερα στρώματα κάτω από το άρχαϊκό σπίτι βρέθηκαν μικροί λάκκοι και λείψανα τοίχων γεωμετρικῶν χρόνων.

Τον 4ο αϊώνα π.Χ. κτίσθηκε πάνω στο πλακόστρωτο ή τετράγωνη οίκία Δ, με ορθογώνια έστία στο μέσον. Μέσα σ' αύτην, στο στρώμα καταστροφής, βρέθηκε ένα νόμισμα του Φιλίππου της Μακεδονίας.

Άπροσδόκητο εύρημα στην περιοχή αύτη ύπήρξε ένα χάλκινο γεωμετρικό ίππάριο του τέλους του 8ου αϊ. π.Χ., που βρέθηκε μέσα σε πολύ νεώτερό του άρχαιολογικό

Προτομή στη λαθή
τῆς πρόχου Α'
(Ἀρχεῖο
Ἰουλ. Βοκοτοπούλου)

στρώμα. Κορινθιακῆς κατασκευῆς, εἶναι συνηθισμένο ἀφιέρωμα σὰ πανελλήνια ἱερά. Ἴσως στή Βίτσα νὰ ἦταν ἀπλῶς ἐξάρτημα - στολίδι στὸ χεῖλος ἑνός χάλκινου λέβητα πὺ δὲν σώθηκε ὀλόκληρος καὶ πὺ τὸν χρησιμοποιοῦσαν στὴν καθημερινή ζωή.

Ἡ ἀνασκαφή προχώρησε βορειότερα καὶ ἀποκάλυψε τὸ μεγαλύτερο σπίτι τοῦ ἀρχαίου χωριοῦ, πὺ ὀνομάσαμε οἰκία Ζ. Στὴν παλαιότερη, πὺ ἴσως φθάνει μέχρι τοὺς γεωμετρικούς χρόνους, ἦταν ἑλλειψοειδές, δηλαδή οἱ τοῖχοι τοῦ δὲν σχημάτιζαν γωνίες, ἀλλὰ καμπύλες. Στους κλασσικούς χρόνους, στὴν νότια πλευρά τοῦ ἔγινε μία ὀρθογώνια προέκταση, ὡστε τὸ σχῆμα τοῦ ἦταν πιά ἀψιδωτό. Ἡ εἰ-

σοδός τοῦ ἦταν στὴν ΝΔ πλευρά, ὅπου ἕνα περιποιημένο πλακόστρωτο τὸ χωρίζει ἀπὸ τὴν οἰκία Η. Ἡ οἰκία Ζ πατὰ πάνω σὲ παλιότερα κυκλικά θεμέλια. Οἱ τοῖχοι τῆς σώζονται σὲ ὕψος 0,60—1 μέτρο. Ὅπως καὶ σὰ ἄλλα σπίτια τοῦ ἀρχαίου χωριοῦ, ἡ ἀνωδομή τῆς ἦταν ἀπὸ ἀψητες πλίνθους ἢ κλαδιά ἀλειμμένα μὲ πηλὸ καὶ ἡ στέγη τῆς ἀπὸ κλαδιά πὺ στηρίζονταν σὲ μικρά δοκάρια.

Στὸ ἐσωτερικὸ τὸ δάπεδο ἦταν ἀλειμμένο μὲ καθαρὸ πηλὸ καὶ κάπου στὴ μέση ὑπῆρχε μεγάλη ὀρθογώνια ἐστία μὲ γωνίες - κόθρους ἀπὸ μαυρόπετρα. Ἀπ' ὅ,τι εἶδαμε, ἡ κατασκευὴ τῶν σπιτιῶν σὲ πολλές λεπτομέρειες εἶναι ὅμοια μὲ τὶς καλύβες καὶ τὰ κονάκια τῶν Σαρα-

κατσάνων. Ὁ ἴδιος τρόπος ζωῆς, τὸ ἴδιο περιβάλλον καὶ οἱ κλιματικές συνθήκες, ἀλλὰ καὶ ἡ θαθεῖα ριζωμένη στοὺς νομάδες κτηνοτρόφους προσκόλλησις στὴν παράδοσι, ἐπέβαλαν ὅμοιες λύσεις καὶ κατασκευές.

Κινητὰ εὐρήματα δὲν εἶχαμε ἀπὸ τὸ μεγάλο αὐτὸ σπίτι πὺ καταστράφηκε ἀπὸ πυρκαϊά, ἀφοῦ ὅμως τὸ εἶχαν ἐγκαταλείψει οἱ ἔνοικοί του ἀποκομίζοντας τὰ ὑπάρχοντά τους. Δυτικὰ ἀπὸ τὴν οἰκία Ζ, ἀποκαλύφθηκε τὸ 1976 ἕνας μεγάλος λιθοσωρός, πὺ προερχόταν ἀπὸ τὴν κατάρρευσι τῶν τοίχων ἑνὸς ἄλλου σπιτιοῦ, τῆς οἰκίας Η. Τὸ 1977 καὶ τὸ 1981 συνεχίσθηκε ἡ ἀνασκαφή καὶ συγχρόνως ἔγινε ἡ στερέωσι καὶ ἀποκατάστασι τῶν τοίχων. Ἡ μεγάλη πυρκαϊά φαίνεται ὅτι κατέστρεψε τὴν οἰκία Η, ἐνῶ ἀκόμη τὴν χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἔνοικοί της, πὺ δὲν πρόλαβαν νὰ ἀφαιρέσουν τὰ πράγματά τους. Τὰ μαῦρα χῶματα καὶ τὰ κάρθουνα ἄρχιζαν ἀνάμεσα στὶς πέτρες τῶν τοίχων πὺ γκρεμίστηκαν στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπιτιοῦ. Κάτω ἀπὸ αὐτὲς ὑπῆρχε ἕνα παχὺ στῶμα 30—40 ἐκ. λυωμένου πηλοῦ, ἀπὸ τὶς ἄψητες πλίνθους τῆς ἀνωδομῆς περιεῖχε καὶ κομμάτια ἀπὸ ἀλείμματα μὲ ἴχνη κλαδιῶν, καθὼς καὶ ἀπανθρακωμένα ἐγκάρσια δοκάρια ἀπὸ τὴν στέγη, πὺ ἀπεῖχαν μεταξὺ τους 1 περίπου μέτρο. Τὸ σπίτι ἔχει μῆκος 10 μ. καὶ πλάτος μόνο 2—2,5 μ. Εἶναι τὸ μόνο μέχρι τώρα πὺ μᾶς ἔδωσε εὐρήματα: σπασμένα καὶ καμμένα ἀγγεῖα καθημερι-

νῆς χρήσεως, δύο σιδερένιες αἰχμές δοράτων, μία λεκανίδα, τρία μικρὰ ἀγγεῖα τοποθετημένα στὴν ρίζα τοῦ τοίχου ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι, ἐγκαταλειμμένα ἴσως παιχνίδια ἑνὸς παιδιοῦ, καὶ τὸ σημαντικώτερο, ἕνα χάλκινο κράνος πολεμιστῆ.

Τὸ κράνος βρέθηκε κάπου 40 ἐκ. ψηλότερα ἀπὸ τὸ πάτωμα, ἀνάμεσα στὶς πέτρες τῶν γκρεμισμένων τοίχων. Ἀπὸ τὴν θέσι αὐτῆ συμπεραίνουμε ὅτι ἦταν ἀκουμπισμένο σὲ ράφι, ψηλὰ στὸν τοῖχο. Εἶχε σπάσει σὲ πολλὰ σημεία καὶ μεταφέρθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ ἐργαστήρια τοῦ Ἐθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου, ὅπου ὁ ἀρχιτεχνίτης Χρήστος Χατζηλιοῦ καὶ Σταῦρος Κασσανδρῆς, πὺ ἔχουν συντηρήσει πολλὰ ἀπὸ τὰ μεταλλικὰ εὐρήματα τῆς Βίτσας, τὸ ἀποκατέστησαν στὴν ἀρχαία του ὄψη. Τὸ ὀρειχάλκινο σφυρήλατο ἔλασμα εἶναι ἄριστα διατηρημένο καὶ ἔχει θαυμάσια γαλαζοπράσινη πατίνα. Εἶναι τὸ μόνο ἀκέραιο κράνος αὐτοῦ τοῦ τύπου πὺ βρέθηκε στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ὠραιότερο ἀπὸ τὰ λίγα ἄλλα πὺ βρίσκονται σὲ ξένα Μουσεία. Ἐξ αἰτίας τῆς μοναδικότητάς του κρίθηκε ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῆς ἐκθέσεως «Μέγας Ἀλέξαιδρος» καὶ αὐτῆ τῆ στιγμῆ κοσμεί τὸ Μουσεῖο τοῦ Τορόντο.

Ἐχει ὕψος 27 ἑκατοστὰ καὶ στὴν κορυφή του εἶναι κολλημένα δύο χυτὰ ἀνθήμια, πὺ στὴν θάσι τους ἔχουν σωληνίσκους. Στὸ ὕψος τῶν κροτάφων ὑπάρχουν ἀνὰ ἕνα ἀκόμη σωληνίσκος, ὅπου στερέωναν
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ τῆ σελ. 336)

Τὸ πανηγύρι τοῦ Σουλιοῦ καὶ τ' "Αη - Δονάτου ἡ μέρα

ΤΟΥ ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞ.: «Ἄγει τὸ ὄβον ἔτος» κατὰ τὴν «γραφὴν» πού μᾶς στέλλει ὁ Σπῦρος Μουσελίμης. Κι ὅμως οἱ τωρινῆς παραγωγῆς δεκαπεντασύλλαβοι κατακυλοῦν μὲ πάταγο σὰν ἀπὸ τὰ καταρράχια τῶν Σουλιωτικῶν ὀρέων στὸν Ἄχέροντα. Ἔτσι ἔχουμε στὰ γνωστὰ πρότυπα τῆς Ἀσπίδας τοῦ Ἀχιλλέα καὶ τὸ κέντημα τοῦ Μαντηλιοῦ τοῦ Κρυοστάλλη «Τὸ πανηγύρι τοῦ Σουλιοῦ καὶ τ' "Αη-Δονάτου ἡ μέρα» μιὰ φαντασμαγορική, περιγραφή τοῦ ποιητῆ μας, θέμα ἔτοιμο γιὰ ἕναν μεγαλοφυῆ ζωγράφο.

α.χ.μ.

Τὰ πανηγύρια κι' οἱ χοροὶ ἔχουν ἀρχὴ παλιόθε.
Ἄπὸ τὰ χρόνια τῶν Σελλῶν, τῶν Θεσσαλῶν Ἑλλήνων,
Τῶν Θεσπρωτῶν ἀργότερα, τῶν Σουλιωτῶν κατόπι.

Τὸ Σούλι δὲν ἀπέθανε, φέγγει κερὶ, λαμπάδα.
Στῆς γῆς τὰ πέρατα θ' ἀρχεῖ, ὅσο θὰ ὑπάρχει Ἑλλάδα.
Τὸ Σούλι δὲν ἐχάθηκε, θὰ ζεῖ ὅσο ζεῖ κι' ὁ κόσμος
Καὶ θὰ μοσχοβολάει καθὼς ἡ ντιντιλίνα, ὁ γυόσμος.

Εἰκόνα τοῦ Σουλιώτικου πανηγυριοῦ κανένας
Δὲν εἶδε πρὶν γίνεῖ πασαῶς Ἀλῆς ὁ Τεπελένας
στὰ Γιάννινα, καὶ τοῦ Σουλιοῦ ἀναφλεγοῦν οἱ ράχες
Ποῦ κάθε μέρα γίνονταν πολέμοι κι' ἄγριες μάχες
Κι' ὁ ἀδερφός στὴν ἀδερφή, ὅσο νὰ ἐπιστρέψει
Τὸ καριοφίλι ἄφηνε καὶ πήγαινε νὰ χορέψει.
Ματιάζει καὶ πυροβολεῖ, ξαναγεμίζ' ἡ κόρη,
Φλόγες, καπνοὶ πετάζονται κι' ἀχολογοῦν τὰ ὄρη.

Ἄπὸ μικρὸ, μικρούτσικο, μ' ἔπαιρνε πανωγόμε
Ἡ πιὸ μεγάλη μ' ἀδερφή, ἡ Ρήνα, — Θεὸς χωρέσ' τη —
Καὶ τοῦ Σουλιοῦ μὲ πήγαινε νὰ ἰδῶ τὸ πανηγύρι
"Ὡς πού μεγάλος ἔγινε καὶ πάαινα μοναχός μου.

Ἄπὸ τὰ γύρωθε χωριά, τὰ γρέκια καὶ τὶς στάνες
Ξυπνᾶν οἱ νιές χαράημερα, πετάζοντ' ἀπ' τὸν ὕπνο,

Λούζονται καὶ χτενίζονται, φοριοῦνται τὰ καλὰ τους
Καὶ κραίνουν τὶς γειτόνισσες νὰ ἐτοιμαστοῦν κι' ἐκεῖνες,
Οἱ νύφες τὰ νυφιάτικα κι' οἱ τσοῦπρες ἀπλοφόρες,
"Ὅλες μὲ κεντητὲς ποδιὲς κόκκινες καὶ γαλάζιες
Τοῦ κάμπου σβαροφούστανες καὶ σβαροποδαροῦσες
Καὶ σουσουράδες τοῦ θουνοῦ κουνώντας καὶ λυγώντας
Μέση, ποδάρια, τὸ κορμὶ καὶ χέρια καὶ κεφάλι.
Πατοῦσαν κι' ἔτρεμεν ἡ γῆς καὶ φύσαε ὁ τόπος γύρα.
Πίτες μὲ γάλα ἢ μὲ τυρί, ἀρνιὰ ψημένα φέρουν,
Ρακὶ γιὰ κέφι κι' ὄρεξη, λαμπάδες γιὰ τὸν ἅγιο.
Περνᾶν φουσατὲς, γρήγορες, ποιά νὰ διαθεῖ τὴν ἄλλη
Σὰν ἐλαφίνες τοῦ θουνοῦ ποὺ κυνηγὸς τὶς διώκει.
Οἱ νιὲς κοτσίδες τὰ μαλλιά κι' οἱ θάβες τὶς ὀμπόλιες,
Οἱ νιοὶ καθάλα στ' ἄλογα, πεζὲς οἱ καμαριάρες.
Βροντᾶν τ' ἀσήμια στὸ λαιμό, στὴ ζώση τὸ κεμέρι
Λάμπουν οἱ πούλες στὰ ρουτιὰ καὶ στρίζουν τὰ σειράδια
Καὶ τὰ πεσιλομάνικα πσιώπλατα ριμμένα.
Ἐπὶ τὴ Λάκκα Μπότσαρη κοντοῦλες καὶ γεμᾶτες
Καὶ μὲ κοντὰ οἱ Σουλιώτισσες σεγκούνια μακρυροῦτες,
Ἐπὶ τὸ Φανάρι μὲ μακριὰ φουστάνια ἡλιοκαμένες,
Ἐπὶ τὸ Πρεβεζιάνικο κι' ἄπ' τὸ ποτάμι πέρα ,
Μεγάλο κοσμαντάμωμα, μεγάλο πανηγύρι.
Ποιὸς νιὸς ταιριάζει μὲ ποιά νιά, μ' ἀσίκη ποιά πλατῶνα
Μὲ τὶς ματιὲς ματιάζονται, λογιάζονται, κοιτιοῦνται.
Στὸ πανηγύρι ἐρχόντανε στρατιῶτες κι' ἄπ' τὸ Κάστρο
Τοῦρκοι κι' ἕνας γιανίτσαρος, γέρος ἀστοχημένος.
Ντουνιαῖς! Τὸ μῆλο ν' ἀρίχνες δὲν ἔπεφτε στὸ χῶμα,
παρὰ σὲ κόρφο κοριτσιοῦ, παλληκαριοῦ κεφάλι.
Ἄλλοῦ τραγούδια καθιστά, ἄλλοῦ χοροὶ μὲ λόγια
καὶ παρακείμερα βιολιά, κλαρίνα καὶ φλογέρες.

Τὸ πανηγύρι τοῦ Σουλιοῦ καὶ τ' Ἀηδονάτου ἡ μέρα
Τὴν σήμερον γιορτάζονται, σήμερα ξεφαντώνουν.
Παλιὸς θλάμης καὶ θλάμισσα στὸ δρόμο συναντιῶνται
Ἐπὶ θλάμης μαρμαρώνεται κι' ἡ θλάμισσα ξαφνιάζει
Κι' ἀπὸ παρθενικὴ ντροπὴ τὰ μάτια χαμηλώνει
Καιρὸ πολὺ ἔχαν νὰ ἰδωθοῦν καὶ χρόνια ν' ἀνταμώσουν
Παρθένα ἀδερφοποιητὴ καὶ παλληκάρι ὁ θλάμης,
Τὰ μάγουλ' ὄψ' ἀλλάζουνε καὶ ροδοκοκκινίζουν,
Χάνει τὰ λογικὰ τ' αὐτός, παίρνει τ' ὁ νοῦς ἐκείνης.

Δέν ξέρουν τ' εἶναι, πλάσματα τῆς γῆς, ἢ τίποτ' ἄλλο,
 Πουλάκια ἀπὸ τὰ σύννεφα, τοῦ κήπου πεταλούδες
 Πούπεσαν ἀπ' τὸν οὐρανὸ γι' ἀπὸ κανέν' ἀστέρι.
 Στέκοντ' ἀμίλητοι, βουβοί, παιζογελοῦν τὰ μάτια,
 Αὐτὰ μιλοῦν, αὐτὰ κοιτοῦν, αὐτὰ καταλαβαίνουν
 Μιλᾷει ἢ ψυχῇ, μιλάει ἢ καρδιά, δένετ' ὁ νοῦς, τὰ πάντα.
 Σ' ἄλλον ντουινὰ νὰ θρῖσκονται καὶ σ' ἄλλη πλάση νάναι;
 Ὡς πού περνᾷει τὸ ξαφνικὸ καὶ φέγγει καὶ χαράζει.
 Γνωρίζονται, θαρρεύονται καὶ γλυκοχαιρετιοῦνται
 Δίνουν τὰ χέρια δένονται κι' εὐκόλα δὲ χωρίζουν.
 Κι' ἀρχίζ' ὁ τσάμικος χορὸς καὶ τὸ στρωτὸ τραγούδι:
 »Στὸ Σούλι θγαίν' ὁ Αὐγερινὸς — μωρὴ Φῶτο Τζαβέλλαينا—
 »Στὴν Κιάφα θγαίν' ἡ Πούλια — καπετὰν Φῶτο Τζαβέλλα—
 »Καταροὴ νὰ σ' ὄρχονταν καημένο Κακο—Σούλι
 »Πῶς ἦσουν πῶς κατάντησες νὰ σὲ πατὰν οἱ Τοῦρκοι».
 Θλίβοντ' οἱ ράχες τοῦ Σουλιοῦ τὰ λόγγα τ' Ἀβαρίκου,
 θολών' ὁ Μαυροπόταμος, ἡ Μούργκα συννεφιάζει.
 Ἄλλο νὰ ἰδοῦν τὰ μάτια σου κι' ἄλλο ν' ἀκοῦν τ' αὐτιά σου,
 Ἄλλ' εἶναι κεῖνο τὸ νερὸ πού παίρνομε στὴ θρύση
 Μὲ τὴ βαρέλα ζάλικα τὸ μαστραπά στὰ χέρια
 Καὶ φέρνομε στὸ σπίτι μας γιὰ τὸ νοικοκυριὸ μας,
 Ἡ πίνομε στὴν κἀναλη μὲ στόμα κι' ἀπ' τὴ μύτη,
 Κι' ἄλλοιῶτικο τοῦ πλυσταριοῦ πού πίνεται στὴν κούπα.
 Ἄλλος ἀγέρας τοῦ θουνοῦ κι' ἄλλη τοῦ θούρκου ἀνάσα
 Ἄλλος ὁ κλέφτης τοῦ Σουλιοῦ κι' ἄλλος τοῦ κάμπου ὁ
σκλάβος.

Στὸ παρεκλήσι τ' ἄη—Γιωργιοῦ παράμερα ἀπ' τὸ πλῆθος
 ὁ παπα—Λάμπρος εὐλογᾷ, μικρὲς χωριατοπούλες
 πού γίνοντ' ἀδερφοποιτὲς καὶ τὰ παιδιὰ θλαμάδες.

Στὸ νοῦ τοῦ κάθε χορευτῆ, κάθε πανηγυριώτη
 Φέρει ὁ ἀχὸς τοῦ τραγουδιοῦ κι' ὁ ἀντίλαλος τοῦ λόγγου
 Τὰ χρόνια τῆς παλληκαριᾶς καὶ τῆς ἀντρεισύνης.
 Ἄνατολίτικος στρατὸς τὸ Σούλι περισφίγγει
 Καὶ τουρκεμένοι τσάμηδες μὲ τὸν Ὁμέρ Βρυώνη.
 Βαροῦν τὰ τόπια ἀπ' τὸ θουνό, βόλια ξερνᾶν οἱ ράχες,
 Πετροβολιοῦνται, σφάζονται, λάμπουν σπαθιά στὸν ἥλιο,
 Παλεύει ὁ ἀγέρας τοῦ θουνοῦ μὲ τὴ θρωμιὰ τοῦ θάλτου
 Μιὰ χούφτα ἀνθρώποι πολεμοῦν καὶ δέν τὸ θάνουν κάτω,

Μὲ τὴν ἀνθρωποθάλασσα τὰ τούρκικα τ' ἀσκέρια.
Κλαίει τὸ παιδί, ζητάει ψωμί, ποῦ νὰ τῶθρ' ἢ ἔρμ' ἢ μάνα,
μὲ λόγια καὶ μὲ τάματα δὲν ἡμερεύει ἢ πείνα
Ἄρμαθιασμένα κόκκαλα, κορμιὰ σκελεθρωμένα
Ἄπαρατᾶν τὰ σπίτια τους, πουλιὰ κυνηγημένα.

Τσάκισ' ἢ μέρα, ἀπόσκιωσαν τὰ φρύδια τοῦ Ζαβρούχου
Καιρὸς ν' ἀναχωρήσουνε, φίλοι νὰ χωριστοῦνε.
Φιλιέται κι' ὄγκαλιάζεται ὁ θλάμης μὲ τὸ θλάμη,
καὶ οἱ ἀδερφοποίητες ἀλλάζουν δαχτυλίδια.
Ἄλλοῦ μουλάρια θόσκουνε, ἄλλοῦ στέκουν δεμένα
καὶ τοὺς λεβέντες καρτεροῦν νὰ τὰ καθαλλικέψουν,
γιὰ νὰ γυρίσουν σπίτια τους, νὰ πᾶνε στὰ χωριά τους.

Αὐτὴ ἔταν τοῦ Σουλιώτικου πανηγυριοῦ ἢ εἰκόνα
στὰ χρόνια τῆς παλληκαριᾶς καὶ τῆς ἀντρειοσύνης.

Παραμυθιά, Μάης τοῦ 1983

ΣΠΥΡΟΣ ΜΟΥΣΕΛΙΜΗΣ

1.— Ὁ Ποιητὴς μᾶς διασώζει: τὸ ὄνομα τοῦ λουλουδιοῦ, ποῦ ἐπι-
σημονικὰ εἶναι TRIGONELLA CORNICULATA. «Εἶδος ἀγρίου
εὐόσμου χόρτου μὲ τρία κίτρινα φύλλα». Τὸ μυρωδάτο αὐτὸ λουλούδι
τραγουδήθηκε ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μούσα σὲ ἐρωτικὰ τραγούδια (πεντελίνα ἢ
τρεντελίνα). Μὲ τρεντελίνα, ποῦ εὐωδιάζει παρομοιάζει ὁ νέος τὴν ἀ-
γαπημένη του.

α.χ.μ.

ΘΥΜΙΟ ΓΑΚΗΣ

Ὁ λήσταρχος πού ζήτησε λύτρωση στοῦ ἐθνικοῦ καθήκον

ΤΟΥ ΔΗΜ. ΚΑΡΑΤΖΕΝΗ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Σὲ μισή ὥρα περίπου στοῦ ἀνατολικὸ μέρους πού εἶχαν θάλει φωτιά ἀπὸ πρῶτα οἱ Τοῦρκοι εἶχαν προχωρήσει ἀκόμα λίγο. Τρία ἄλλα σπίτια ἐκάπνιζαν... Ἀπελπισία! Ἡ ὥρα ἦταν δύο περίπου, τὰ φυσίγγια λιγόστευαν καὶ βοήθεια ἀκόμα καμμία..

Οἱ Τοῦρκοι γινόταν μανιακώτεροι ὅσο περνοῦσεν ἡ ὥρα. Ἐλύσσαξαν κυριολεκτικῶς, πρὸ παντός πρὸς τὸ μέρος τὸ δικό μας πού κρατοῦσε καλὰ καὶ ἦταν τὸ ψηλότερο τοῦ χωριοῦ. Ἡ Γαρέφω ἔτρεξε μὲ δύο τρία παλληκάρια κοντά μας. Ἀφοῦ ἔρριξε μερικές τουφεκιές παρεκάλεσε τὸ Θύμιο Γάκη νὰ πάη μαζί της. Σηκώθηκε καὶ στηρίχθηκε στοῦ χέρι της. Τῆ στιγμή πού θά ξεκινοῦσαν εἶδαμε ἕνα θεόρατο ζεϊμπέκη νὰ κατεβαίνει τρέχοντας ἀπὸ τὸν ἀπέναντί μας λόφο. Πότε ἄρπαξε τὸ ὄπλο ἀπὸ τὰ χέρια τῆς Γαρέφως ὁ Θύμιο Γάκης, πότε ἐσκόπευσε καὶ πότε ἐπυροβόλησε ἦταν μυστήριο. Εἶδαμε μόνο τὸ ζεϊμπέκη νὰ κατακυλᾶ ὡς τὸν περι-

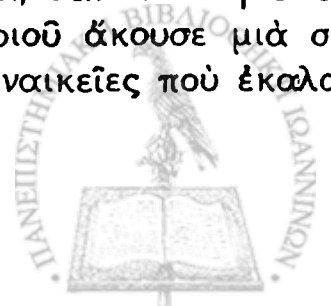
βολο τῆς ἐκκλησίας σὰν κούτσουρο.

— Παληόσκυλο βρωμερό, εἶπεν ὁ Θύμιο Γάκης. Ἔστρεψε πρὸς τὴν ἐκκλησία ἔκανε τὸ σταυρό του καὶ ἔφυγε μαζί μὲ τὴ Γαρέφω.

Σὲ δύο ὧρες οἱ τουρκικοὶ πυροβολισμοὶ ἀραιώσανε. Μᾶς φάνηκε παράξενο. Σὲ λίγο, εὐθύς ἀμέσως σχεδόν, ἔπαψαν ὀλοτέλα ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πεδιάδας καὶ βλέπαμε ὄλους τοὺς Τουρκαλάδες νὰ μαζεύονται πρὸς τὸ βουνό. Ἐνομίσαμε ὅτι θά ἔκαναν ἐπίθεση ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ μέρος καὶ ἐστείλαμε ἕνα παιδάκι νὰ εἰδοποιήσει γιὰ βοήθεια καὶ φυσίγγια. Εὐτυχῶς τὴν ἴδια στιγμή ἀκούσαμε δικές μας σάλπιγγες τοῦ Ἰππικοῦ νὰ σημαίνουν «καλπασμό». Σὲ δέκα λεπτά ἢ 2α ἴλη τοῦ Συντάγματος μᾶς ἔστειλε στοῦ χωριὸ μιά περιπολία ἐνῶ ἡ ὑπόλοιπη ἴλη προσπαθοῦσε νὰ προφθάσει τοὺς Τσέτες πού φεύγανε πρὸς τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ.

—Κι' ὁ Θύμιο Γάκης;

—Ἐ, Θεὸς σχωρέστον. Ἀργότερα μάθαμε ὅτι, σὰν κατέβηκε στὴ μέση τοῦ χωριοῦ ἀκούσε μιά στιγμή φωνὲς γυναικείες πού ἐκαλοῦ-

σαν βοήθεια. Ἐτρεξε ἀμέσως μὲ δύο ἄλλους μὲ τὰ πιστόλια στὰ χέρια ἀλλὰ ἔπεσαν ἐπάνω σὲ δέκα Τούρκους οἱ ὁποῖοι μὲ μπαμπεσιά κρυμένοι πίσω ἀπὸ ἕνα χαμόσπιτο ἄδειασαν τὰ ὄπλα τους ἐπάνω στοὺς τρεῖς δικούς μας καὶ ἔπειτα τοὺς ξεκοίλιασαν μὲ τὰ μαχαίρια. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα εἶχαμε ὡς δέκα - δεκαπέντε νεκροὺς γυναῖκες καὶ ἄνδρες φρικτὰ ἀκρωτηριασμένους τοὺς περισσότερους, γιατί πολεμούσανε στήθος πρὸς στήθος καὶ ἕνα μικρὸ παιδάκι, πού τ'όπιασαν στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ καὶ τὸ πετσόκοψαν τὰ σκυλιά. Τὸ χωριὸ ὁμῶς ἐσώθηκε μὲ μόνο αὐτὲς τὶς ἀπώλειες καὶ τὸ κάψιμο τεσσάρων σπιτιῶν. Ἡ Γαρέφω πῆρε ἀπὸ τὴν ΧΙΙΙ Μεραρχία τὸν πολεμικὸ Σταυρὸ ὅπως καὶ μεῖς οἱ ἵππεις, ὁ δὲ λοχίας μας προήχθη σὲ ἀνθυπασπιστὴ «ἐπ' ἀνδραγαθία».

Ὅσο γιὰ τὸν παπαῦ ἐπῆρε καὶ αὐτὸς τὸν Σταυρὸ, κατατάχθηκε στὸ 5)42 Εὐζώνων, ἔλαθε μέρος σ' ὅλες τὶς μάχες καὶ ὁ δυστυχησμένος ἔβρεθηκε, ὅπως ἔμαθα, στὴ Σμύρνη ἄρρωστος στὴν Καταστροφή ὅπου τὸν ἐκρέμασαν οἱ Τοῦρκοι μαζί μὲ τόσους ἄλλους παπάδες καὶ δεσποτάδες..

Μοντεβελῆ (Μαγνησίας) Αὐγούστος 1919».

Ἀπίστευτη ἡ ἐθνικὴ προσφορὰ τοῦ Θύμιου Γάκη στὴν περιοχὴ τῆς Μαγνησίας καὶ «Σὰν παραμῦθι», τὴν περιγράφει ὁ Ἄνδρέας Παπαδόπουλος (Σύλβιος) στὸ βιβλίο του

«Τὰ Ματωμένα Τριαντάφυλλα» (ἔκδοσις Σμύρνη 1920) καὶ ἕνα κεφάλαιο αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Σὰν Παραμῦθι...» ἀναφέρεται στὸν μετανοήσαντα λήσταρχο Θύμιο Γάκη...

«Μὲ τὰ χέρια στὶς τσέπες ἐγύριζα, ἀργά, ἀργά στὴ μικρὴ κάμαρα ποῦχα νοικιάσει γιὰ λίγες μέρες πού ἐπρόκειτο νὰ μείνω ἐκεῖ. Στὴν πύρτα τοῦ σπητιοῦ δύο - τρεῖς γυναικοῦλες τῆς γειτονιάς παρηγοροῦσαν μὲ λόγια ἀπλὰ τὴ σπιτονοικοκυρά μου. Ὁ ἄνδρας πληγωμένος εἶχε μεταφερθεῖ ἀπὸ τὸ Παπαζλῆ σὲ κάποια κούλα συγγενικοῦ τοῦ σπίτι, δύο ὥρες ἔξω ἀπὸ τὴν Μαγνησία. Μερικὰ κρυφοψιθυρίσματα γειτονιάς, ἕνα δυὸ λόγια ἀπὸ χωρικοὺς τὰ κλάματα τῆς καλῆς γυναίκας, μοῦ κίνησαν τὸ ἐνδιαφέρον σὲ βαθμὸ πού σηκώθηκα μὲ τὸ γυιὸ τοῦ πληγωμένου, πήραμε μερικὰ φάρμακα πρόχειρα, καθάλλησαμε δύο ἄλογα καὶ τραβήξαμε γιὰ τὴν κούλα. Φτάσαμε στὸ κτῆμα. Ἐνα σπίτι δίπατο ἀπλό, χωριανό, μέσα σ' ἕνα πυκνοφυτευμένο ἀμπέλι. Μιὰ γρηὰ γυναῖκα μὲ τὸ γυιὸ τῆς καὶ ἕνας μεγάλος καστανὸς σκύλος. Γνωρίσαμε τὸ παιδί.

—Καλῶς το. Ὁ παιτέρας σου εἶναι ἀπάνω;

—Εἶναι πληγωμένος λίγο στὸ ποξάρι. Τὸν κρατήσαμε γιὰ νὰ μὴ τὸ λουράσει. Αὐριο σιγὰ - σιγὰ θὰ καθάλλησει καὶ θὰ κατεβεῖ μὲ τὸν Γιάννη στὴν Μαγνησία.

Ἄνεθήκαμε, μπήκαμε στὴ μοναδικὴ κάμαρα. Ὁ ἄνθρωπος μᾶς γνώρισε.

— Δὲν εἶναι τίποτε, αὐριο θὰ ση-

κ' ὠθῶ. Μὲ περιποιηθήκανε πολὺ οἱ φαντάροι μας.

Σὲ λίγην ὥρα ὄλοι πῆγαν νὰ ἡσυχάσουν. Ἐγὼ ἐκάθησα πλάϊ στὸν πληγωμένο καὶ κρατοῦσα συντροφιά... Καὶ αὐτὸς ἄρχισε σιγά, σιγά μὲ φωνὴ ὑποβλητικὴ σὰν νὰ ξανάβλεπε μέσα στὸ θαμπόφωτο τῆς κάμαρας τὶς σκηνές καὶ τὰ πρόσωπα.

— Πῆγα στὸ Παπαζλῆ πρὶν ὀχτὼ μέρες γιὰ νὰ πάρω τὰ δυὸ πεντάρφανα τῆς ἀδελφῆς μου. Ὁ μπαμπᾶς τους πέθανε στὴν Ἄγκυρα πρὶν δυὸ χρόνια, ἡ μάνα τους ἔσθησε ἀπὸ τὴν πίκρα πρὶν ἓνα μῆνα. Ἐμεινα δυὸ μέρες στὸ χωριὸ γιὰ νὰ μαζέψω ὅ,τι εἶχανε καὶ νὰ τὰ φορτώσω σὲ ἄλογο γυρίζοντας. Προχθές τὸ βράδυ μαζεμένοι στὸ μικρὸ καφεενδάκι τοῦ χωριοῦ τρεῖς χωριανοὶ καὶ δύο Ἕλληνες στρατιῶτες μιλοῦσαν γιὰ τὸν χαμὸ τοῦ Ἀἰδινιοῦ ὅταν μπαίνει θιαστικὸς ἓνας τσολιᾶς καὶ μᾶς λέει πῶς οἱ Τοῦρκοι εἶχαν σχεδιάσει νὰ ριχτοῦνε. Τὸ πρᾶγμα σὲ λίγο ἀκούστηκε σ' ὄλο τὸ χωριὸ καὶ ὁ Παπαγεώργης χτύπησε τὴν καμπάνα καὶ μαζευτήκαμε ὄλοι μέσα στὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ σκεφτοῦμε πῶς θὰ ὑπερασπισθοῦμε.

Ἐνας στρατιώτης ἔφυγε μὲ τ' ἄλογο στὴ Μαγνησία καὶ πέντε ἄλλοι ποὺ μείνανε στὸ χωριὸ ὠπλίσανε τοὺς λίγους ἄνδρες χωριανούς. Τὰ γυναικόπαιδα τὰ κλείσαμε σ' ἓνα μεγάλο πέτρινο σπίτι μαζὶ μὲ τὸν παπᾶ καὶ μερικοὺς χωριανούς γιὰ νὰ τὸ φυλάγουν, καὶ οἱ ἄλλοι μοιραστήκαμε. Ἐγὼ μὲ ἔξη ἀκόμα πιάσαμε τὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, μπή-

καμε στὸ ντάμι τοῦ Γάκη, βάλουμε σκοπὸ καὶ καρτερούσαμε. Πέρασε πολλὴ ὥρα. Δὲν ἀκουόντανε παρὰ οἱ γρύλλοι στὶς πλαγιές καὶ τὸ οὐρλιασμα ποὺ ἄφινε κανένα τσακάλι. Ἄξαφνα ἀκούσαμε τὸ σκοπὸ νὰ φωνάζει:

— Λίγο ἀκόμα καὶ θὰ σᾶς σκότωνα.

— Τί ἤθελες ἐδῶ μπάρμπα Θύμιο;

Στὴν πόρτα τοῦ νταμιοῦ φάνηκε στὸ φεγγαρίσιο φῶς ἓνας γέρος ἀσπρομάλλης ἀκουμπισμένος σὲ μιὰ κοπέλλα. Ὁ γέρος ἄπλωνε τὸ χέρι του μὲ τὴ χειρονομία ἀνθρώπου ποὺ δὲν τὸν ὀδηγᾶνε τὰ μάτια του. Τὸ κορίτσι κατάμαυρα ντυμένο ἦταν ἡ Γαρέφω. Ἐχασε τρία ἀδέρφια στὴν πέτρα καὶ ἔμεινε ὀλομόναχη, κι' ὁ γέρος ἦταν ὁ Θύμιο Γάκης, ἓνας νοικοκύρης ὀγδόντα χρονῶν θεόστραβος. Κανένας μας δὲν πρόφθασε νὰ πεῖ λέξη. Ὁ μπάρμπα Θύμιος παρεκάλεσε:

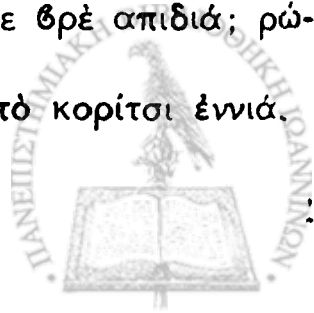
— Μὴ μὲ ἀποπάρετε παιδιά μου. Ἄφηστε με ἐδῶ μαζὶ σας, καταλαβαίνω πῶς σᾶς εἶμαι θάρος γιατί δὲν ἔχω τὰ μάτια μου μὰ ὅσο κι' ἂν ἔχασα τὸ φῶς μου, τὰ χέρια μου μποροῦν ἀκόμα νὰ κρατήσουνε τὸ τουφέκι κ' ἡ ψυχὴ μου μυρίζεται ποῦθ' ἔρχεται ὁ ἐχθρός.

Ἡ Γαρέφω εἶπε ἀποφασιστικά:

— Ἄ, ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ. Θὰ γεμίζω τὸ τουφέκι τοῦ μπάρμπα Θύμιου. Ἐχω ἓνα χρέος νὰ ξοφλήσω κ' ἐγὼ μὲ αὐτούς. Κανένας δὲν εἶπε λέξη.

— Πόσοι εἶμαστε θρὲ ἀπιδιά; ρώτησε ὁ γέρος.

— Ὅχτώ... καὶ τὸ κορίτσι ἔννια.

—Ὁχτώ.. καὶ τὸ κορίτσι... σὰν τότες. Ἀκοῦστε με παιδιά. Ποιὸς ξέρει τί θὰ γίνει ὕστερα ἀπὸ λίγο ἐδῶ μέσα, ἔξω, τριγύρω μας. Ἐχῶ ἕνα μυστικὸ πού μὲ θαραίνει χρόνια καὶ χρόνια καὶ τὴ στιγμή αὐτὴ πιὸ πολὺ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορά. Καὶ νοιώθω τὴν ἀνάγκη νὰ τὸ θγάλω ἀπὸ μέσα μου καὶ νὰ σᾶς τὸ πῶ.

Καὶ ὁ γέρος ἄρχισε σιγὰ - σιγὰ σὰν παραμῦθι:

— Πρὶν πολλὰ χρόνια βασιλευε πάνω στὰ Θεσσαλικά βουνά, μιὰ συμμορία κλεφτῶν ἀπὸ ὀχτῶ νοματέους. Ὁ ἀρχηγὸς τριάντα πέντε χρονῶ λεβέντης ἀπὸ τὰ Τρίκαλα ἦταν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τοῦ κάθε πλούσιου. Τὸ ἱλάμι (ἢ φήμη του) εἶχε θγεῖ μὰ ἐκεῖνος ἄφοβος σὰν ἀητὸς πετιότανε ἀπὸ τοὺς Θεσσαλικούς κάμπους στὰ Ἡπειρωτικὰ κορφοβούνια. Εἶχε γερὰ πόδια καὶ σὰν σημάδευε μιὰ τρίχα τὴ χωρίζε σὲ δυό. Μιὰ φορά μπῆκε μέρα μεσημέρι μέσα στὸ Μέτσοβο καὶ πῆρε ἀπὸ τὴν αὐλή της τὴν πιὸ ὀμορφη καὶ πιὸ πλούσια κόρη τοῦ χωριοῦ Βασίλω, τὴν ἀρχόντισσα τὴν ἀδελφὴ τοῦ Ἀθέρωφ. Καὶ ξέρετε τί ζήτησε γιὰ νὰ τὴν λευτερώσει; Τὸ θάρος τοῦ κοριτσιοῦ σὲ μάλαμα καὶ τὸ πῆρε. Τριάντα πέντε ὀκάδες μάλαμα στείλανε γιὰ νὰ τὴν λευτερώσουν, ἐξήμισυ χιλιάδες τούρκικες λίρες. Εἶχανε θγάλει τότες καὶ τραγούδι στὸ χωριὸ της γιὰ τὴν κλεμμένη Βασίλω τὴν ἀρχόντισσα. Κ' οἱ κλέφτες ἦσαν ὀχτῶ μ' ἕνα κορίτσι σὰν καληώρα. Ὁ γέρος σταμάτησε, μουρμούρισε δυὸ στίχους θέλοντας νὰ θυμη-

θεῖ τὸ τραγούδι. Κάποιος ρώτησε:

—Ὑστερα;

—Ὑστερα ἡ συμμορία σκορπίστηκε, ὁ ἀρχηγὸς ἔφυγε γιὰ τὴ Σαλονίκη, πέρασε στὴ Σμύρνη κ' ἦρθε ἐδῶ στὸ χωριὸ νὰ ζήσει ξεχασμένος σὰν τίμιος ἄνθρωπος. Παντρεύτηκε... γέρασε, στραθώθηκε.

Ἐνα λυγμικὸ κλάμα ἀκούστηκε στὸ σκοτάδι, ὕστερα μιὰ τουφεκιὰ ἔξω, ἔπειτα κι' ἄλλη κι' ἄλλη. Ὁ ἐχθρὸς πλησίαζε. Πόσην ὠρα θάσταξε ἡ μάχη, δὲν ξέρω. Ἴσως τέσσερες, ἴσως ἕξη ὠρες, ἴσως καὶ πιὸ πολλές. Εὐθύς ποῦφτασε ἡ ἐνίσχυση τοῦ στρατοῦ μας οἱ ἐχτροὶ φύγανε μακριά.. ἀφήνοντας σφαγμένα μερικὰ γυναικόπαιδα ποῦχαν μείνει στ' ἀμπέλια.

Ἐγὼ πληγωμένος στὸ πόδι σύρθηκα στὸ ντάμι γυρεύοντας τοὺς ἄλλους. Στὸ πίσω μέρος πάνω στὰ χόρτα ἦτανε ξαπλωμένος ὁ Θύμιος Γάκης νεκρὸς καὶ στὸ πλάϊ του ἡ ὀμορφη Γαρέφω γονατισμένη προσευχότανε μὲ δάκρυα. Μιὰ σφαῖρα τὸν εἶχε θρεῖ κατάστηθα. Τὰ μάτια του κλειστά. Λὲς κ' εἶχαν θρεῖ τὸ φῶς τους γιὰτὶ σ' ὄλο του τὸ πρόσωπο ἦτανε χυμένο ἕνα χαμόγελο ἀνθρώπου εὐχαριστημένου γιὰτὶ ὁ θάνατός του δὲν ἦτανε ἀνωφελος.. Τ' ἄλλα τὰ ξέρετε...

Ὁ πληγωμένος σῶπασε καὶ κουρασμένος ἔκλεισε τὰ μάτια».

Ἐδῶ τελειώνουν οἱ δυὸ ἀφηγήσεις δύο ἀνθρώπων πού ἐντυπωσιάστησαν ἀπὸ τὴν δράση τοῦ Θύμιου Γάκη στὴν Μικρὰ Ἀσία. Εἶχα πρὸ ὀλίγων μηνῶν τὴν τύχη νὰ γνωρί-

Η ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΣΤΗ ΒΙΤΣΑ ΖΑΓΟΡΙΟΥ

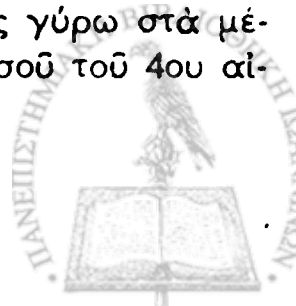
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ από σελίδα 327)
διακοσμητικούς θυσάνους από τρί-
χες αλόγου ή φτερά πουλιών. Λεί-
πουν οί παραγναθίδες, δύο κινητά
τεμάχια στο δεύτερο μισό του 4ου
αί. π.Χ. στην εποχή των μακεδόνων
βασιλέων Φιλίππου και Μεγάλου
Ἀλεξάνδρου. Το σχήμα του αντι-
γράφει τον φρυγικό δερμάτινο σκού-
φο, κατάγεται δηλαδή από την Μι-
κρά Ἀσία. Στην Ἑλλάδα έγινε γνω-
στό με τους περσικούς πολέμους
και πρώτοι οί Ἀθηναίοι, τον 5ο αί-
ώνα π.Χ., κατασκεύασαν κράνη
φρυγικού τύπου. Τον 4ο αιώνα ή
χρήση του είχε γενικευθεί στην Ἑλ-
λάδα, Ἰταλία και Μικρά Ἀσία. Το
υιοθέτησε μαζί με άλλους γνωστούς

σω, τον προσφάτως ἀποθανόντα Βα-
σίλειον Γάκην, υἱόν του ποτε λη-
στάρχου Θύμιου Γάκη, ἐλθόντα ως
πρόσφυγα στην Ἑλλάδα μετά την
Μικρασιατικήν καταστροφήν. Ἐγνώ-
ριζα ὀλίγα περί τῆς ληστείας αὐ-
τῆς, περιστατικά τῆς ὁποίας συζη-
τοῦνται ἀκόμη στην Ἡπειρο. Τὸν
παρεκάλεσα νά μου διηγηθεῖ ὅτι
γνωρίζει και ἐνθυμεῖται ἀπό τὸν πα-
τέρα του. Συμφωνήσαμε νά ξανα-
συναντηθοῦμε και ὅταν ἀσθενοῦντα
τὸν ἐπισκέφθηκα στο σπίτι του εἶχε
ἔτοιμο τὸ ἱστορικὸ τῆς οἰκογενείας
του, ἀλλὰ και τῆς δράσεως του πα-
τρός του, τὸσον στην Ἡπειρον ὡς
ληστάρχου ὅσον και στην Μικρὰν
Ἀσίαν ὡς Ἐθνικοῦ Ἡρώα.

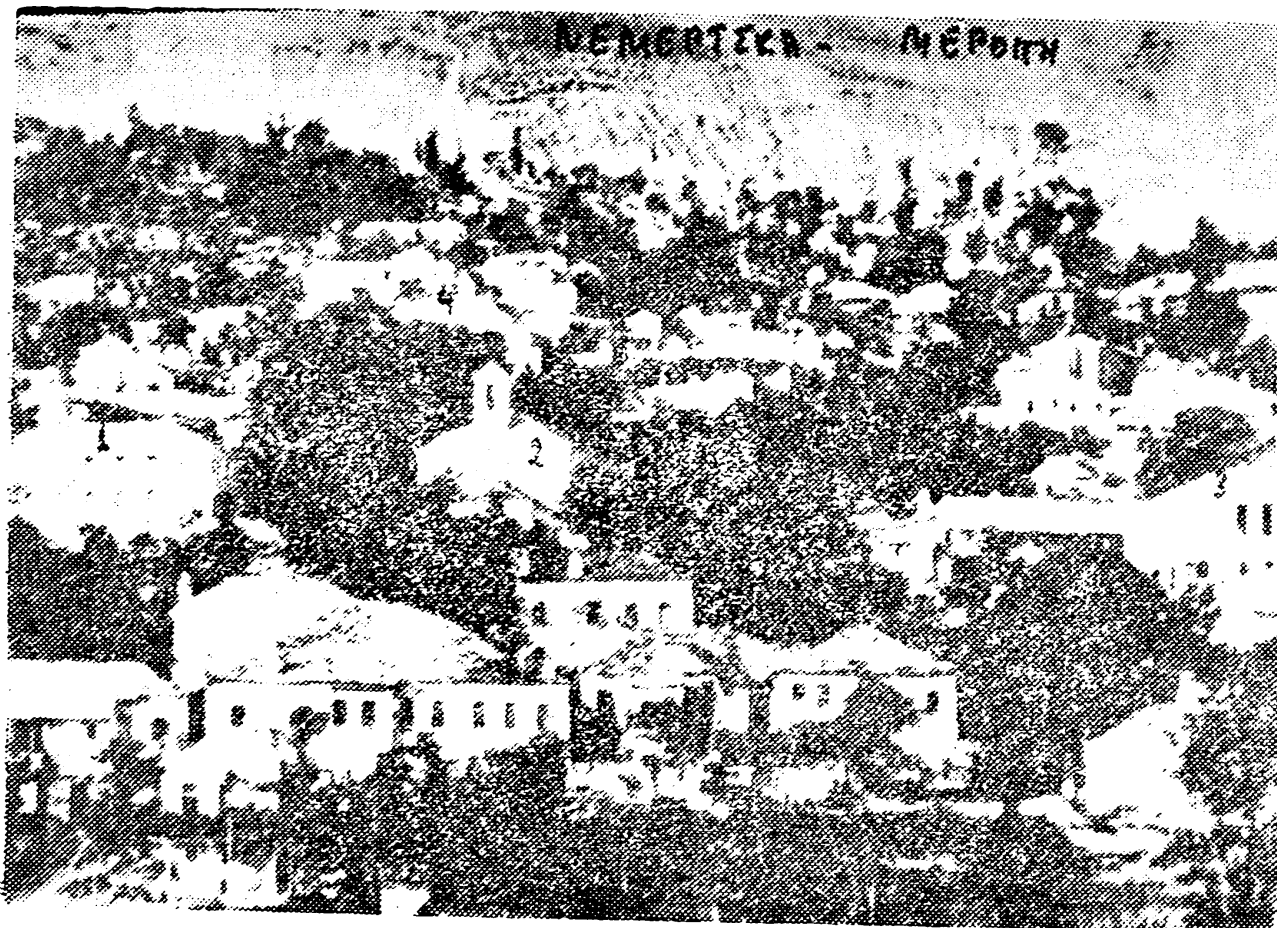
(Τὸ τέλος στο ἐπόμενο)

τύπους κρανῶν και ὁ μακεδονικός
στρατός, ὅπως γνωρίζουμε ἀπό πα-
ραστάσεις μακεδόνων ὀπλιτῶν. Ἡ
συχνή παρουσία τῶν μακεδονικῶν
στρατευμάτων του Φιλίππου Β΄
στην Ἡπειρο ἐρμηνεύει τὴν εὔρεση
του φρυγικοῦ κράνους στην Βίτσα,
πολύτιμο ἀπόκτημα του Μολοσσού
ιδιοκτήτη τῆς οἰκίας Η.

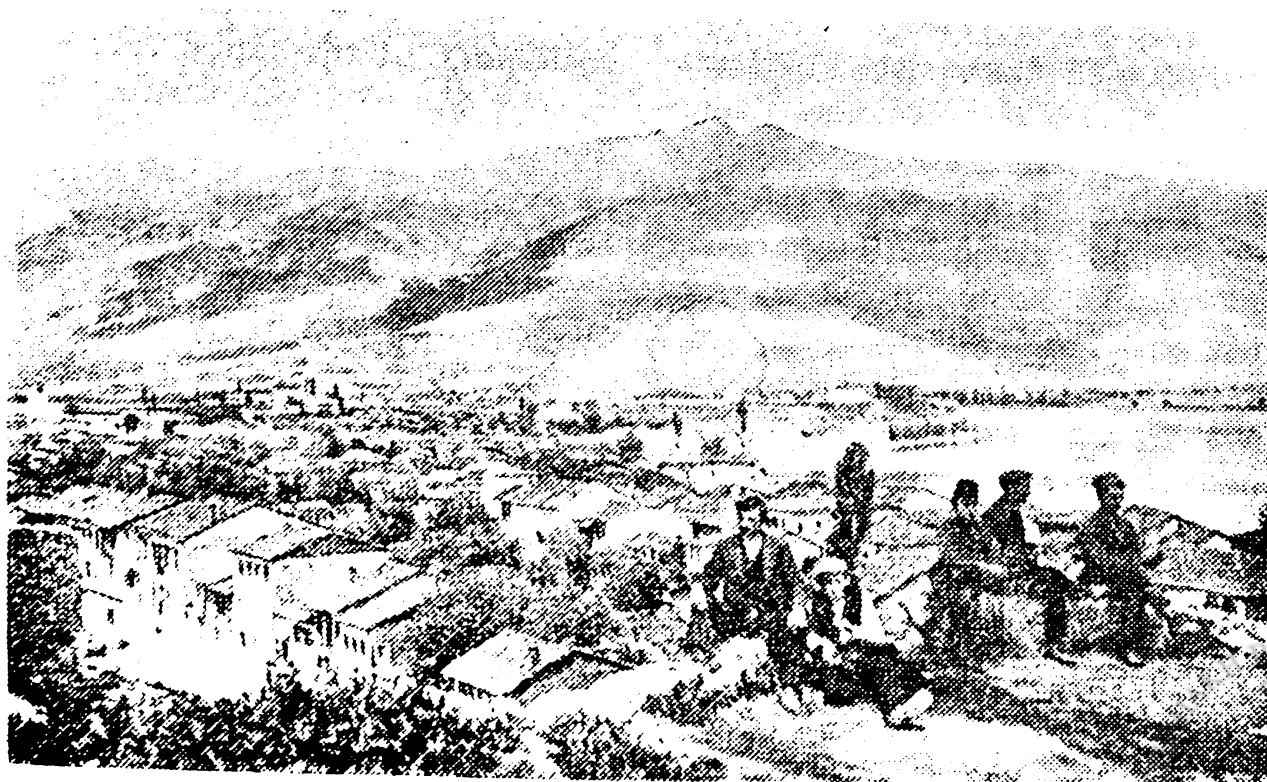
Τὸ 1981 ἐγινε δοκιμαστική τομή
στον ἀγρὸ του Βασιλείου Στύλου,
ὅπου εἶχαμε ἐνδείξεις για τὴν ὑπαρ-
ξη ἀρχαίων. Ἀποκαλύφθηκε πρά-
γματι τμήμα μνημειώδους τοίχου
του τέλους του 4ου αἰ. π.Χ. που πρέ-
πει νά ἀνήκει σὲ μεγάλο οἰκοδόμη-
μα, στεγασμένο με καμπύλα κερα-
μίδια, πράγμα πρωτοφανές για τὴν
Βίτσα. Ἡ ἀνασκαφή στο σημεῖο αὐ-
τὸ συνεχίσθηκε, χάρις στην οἰκονο-
μική ἐνίσχυση ἀπό τὴν Ριζάρειο
Σχολή, και τὸ 1982. Ἀποκαλύφθη-
κε ἡ Ν.Δ. γωνία του νέου οἰκοδο-
μήματος Θ, σὲ μήκος 7,60 μ. ἡ νό-
τια και 5,30 μ. ἡ θόρεια πλευρά.
Στο ἐσωτερικὸ βρέθηκε σπασμένος
ἀποθηκευτικός πίθος και κοντά του
δύο ἀσημένια νομίσματα τῶν Ὀ-
πουντίων Λοκρῶν. Ἐξω ἀπό τὴν
γωνία του οἰκοδομήματος, στο στρώ-
μα τῆς ἀπό πυρκαϊά καταστροφῆς,
βρέθηκε ὡραία διατηρημένο ἀσημέ-
νιο τετράδραχμο του Μεγάλου Ἀ-
λεξάνδρου, κομμένο στο νομισμα-
τοκοπεῖο τῶν Σάρδεων, λίγο πριν
ἀπό τὸν θάνατό του. Ἔτσι, και τὰ
τρία νομίσματα χρονολογοῦν τὴν
καταστροφή και ἐγκατάλειψη του
οἰκισμού τῆς Βίτσας γύρω στα μέ-
σα του δευτέρου μισοῦ του 4ου αἰ-
ώνα π.Χ.

ΑΝΕΜΟΣΤΙΚΑ - ΜΕΡΟΥΣ

Πολίτσανη Βορ. Ήπειρου: 1) Σκολή, 2) Ἐκκλησία Ἱαξιαρχῶν, 3) Ξενοδοχεῖον.
(Φωτογρ. Ἀρχεῖο Ἀθαν. Λέκκα)

Γενική ἀποψη Ἰωαννίνων. Ἐπιστολάριον Ἀφῶν Γ. Ἀσπιώτη Κέρκυρα. Στὸ βάθος τὸ Μιτσικέλι.
(Ἀρχεῖο Κ. Καλογήρου)

ΟΙ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ

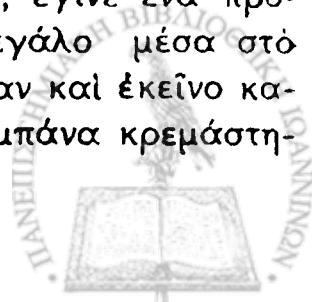
ΤΟΥ ΝΙΚ. ΠΑΠΑΩΤΗΡΙΟΥ

Ἡ Βούρμπιανη ἔχει 13 ἐκκλησίες. Χτίστηκαν τὰ παλιὰ χρόνια τότε, πὺ τὸ χωριὸ μας εἶχε πολὺ κόσμο. Μερικὲς ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες διατηροῦνται μὲ ἐπισκευές, ἐνῶ ἄλλες ξαναχτίστηκαν ἢ στὸ ἴδιο μέρος πὺ ἦταν οἱ παλιές, ἢ πιὸ κοντὰ τους. Ὅλες τὶς φροντίζουν ὁ Σύνδεσμος Βουρμπιανιτῶν, τὸ Κληροδοτήμα τῆς Κοινότητος, ἢ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ χωριοῦ καὶ ἀκόμη πολλοὶ δωρητές.

Ὅπως ἔγραψα (τεῦχος 76—77) ἡ Βούρμπιανη ἔφθασε νὰ ἔχει 13 παπάδες. Σήμερα ὑπάρχει μόνον ἓνας, πὺ λειτουργεῖ στὴν κεντρικὴ ἐκκλησία καὶ πηγαίνει στὶς ἄλλες ὅταν γιορτάζουν. Μέσα στὸ χωριὸ ὑπάρχουν ἕξι ἐκκλησίες. 1) Ἡ κεντρικὴ «Παναγία». Βρίσκεται μεταξὺ τῆς συνοικίας «Ἀρσάδες» καὶ «Βαρβάρας», στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου Πυρσόγιαννης — Βούρμπιανης — Γράμμου. Ξαναχτίστηκε μὲ χρήματα τοῦ Συνδέσμου μας, λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν «μικρὴ παλιὰ» τὸ 1902 καὶ τελείωσε τὸ 1908. Εἶναι πολὺ μεγάλη, ἐπιθλητικὴ καὶ στέκει ἐκεῖ γιὰ νὰ δείχνει τὴν παλιὰ δόξα τῆς Βούρμπιανης. Ἡ μεγάλη τῆς αὐλὴ μὲ σιδερένια πόρτα καὶ μὲ κάγκελλα γύρω τῆς, καθὼς καὶ ἡ ἀλλαγὴ τῆς στέγης τῆς πὺ ἦταν ἄλλοτε σκεπασμένη μὲ «πλάκα», μὲ

γαλλικὰ σήμερα κεραμίδια, ἔγινε πρὶν λίγα χρόνια μὲ χρήματα τοῦ Κληροδοτήματος.

Ἐπάνω στὸν ἐξωτερικὸ τοῖχο τῆς εἰσόδου καὶ ἀριστερὰ ὑπάρχει πελεκητὴ πέτρα μὲ ἡλιακὸ ὠρολόγι πὺ ὅταν ἔχει ἥλιο δείχνει ἀκριβῶς τὴν ὥρα. Μέσα στὴν ἐκκλησία ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μεγάλο τέμπλο, ὑπάρχουν ὁ Ἄμβωνας ξυλόγλυπτος θαυμάσιος, ὅπως καὶ τὸ Δεσποτικὸ. Ἀπὸ τὸν Παντοπράτορα εἶναι κρεμασμένοι τρεῖς πολυέλαιοι. Ὁ μεσαῖος πολὺ ὑμεγάλος μὲ λαμπάκια καὶ ἀνάμεσα ἓνας ἄλλος μὲ σχῆμα σταυροῦ ἐπίσης μὲ λαμπάκια (δωρεὰ Μάνου) καθὼς καὶ ὁ ἄλλος μετὰλλινος. Ὅταν ἀνάβουν καὶ οἱ τρεῖς μαζί, μὲ τὴν λάμψη τους θαμπώνουν ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα. Ἐχει ἀκόμη τρεῖς σειρὲς στασίδια καὶ μεγάλο γυναικωνίτη μὲ καφάσια. δάπεδό τῆς εἶναι στρωμένο μὲ ὠραῖα πλακάκια παλιὰ, δωρεὰ τοῦ συγχωριανοῦ μας δικηγόρου Χαρισιάδη. Ἡ Παναγία μας τὰ ἔχει ὅλα ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κδωνοστάσιό τῆς. Ἡ διαφωνία τῶν συγχωριανῶν μας, πὺ ἄλλοι τὸ ἤθελαν ἐπάνω στὴν ἐκκλησία καὶ ἄλλοι ξεχωριστὸ γιὰ νὰ «ἐντυπωσιάζει», ἔγινε ἓνα προσωρινὸ ξύλινο μεγάλο μέσα στὸ Κοιμητήριον καὶ ὅταν καὶ ἐκεῖνο καταστρόφηκε, ἢ καμπάνα κρεμάστη-

κε σ' ένα χοντρό κλωνάρι του μεγάλου πλατάνου που είναι κοντά που ήταν το ξύλινο. Ἀκόμη βρίσκεται στήν ἴδια θέση της. Ἴσως κάποτε συμφωνήσουν γιά νά στηθεῖ ἐκεῖ που ὁ μηχανικός τὸ εἶχε σχεδιάσει.

2) Μέσα ἐπίσης στό Κοιμητήριο βρίσκεται καί τὸ καινούργιο ὀστεοφυλάκιο που ἔχτισε τὸ Κληροδοτήμα, δίπλα στό μεγάλο πέτρινο που εἶχε καταρρεύσει. Ἐπίσης στή θέση τῆς παληᾶς Παναγίας μας βρίσκεται τὸ ἐκκλησάκι που φέρει τὸ ἴδιο ὄνομα καί χρησιμεύει γιά τὰ ἐκάστοτε μνημόσυνα.

3) Ὁ Ἅγιος Νικόλαος. Βρίσκεται στήν συνοικία «Βαρθάρας». Ξαναχτίστηκε πρὶν πολλὰ χρόνια στή θέση που ἦταν ὁ παληὸς ἀπὸ τὸ Σύνδεσμο καί με δωρεές. Τὴν φροντίδα εἶχε ὁ Παπαμάρκος Οἰκονόμου. Ἐπειδὴ πρὶν λίγα χρόνια χρησιμοποίησε τὸ «σήμαντρο» νά προσκαλεῖ τοὺς πιστοὺς, ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸν γράφοντα με μικρὸ κωδωνοστάσιο συνδεδεμένο με τὸ ἐκκλησάκι καθὼς καί ἡ ξύλινη πόρτα τῆς ἐκκλησίας με σιδερένια.

4) Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης βρίσκεται στήν ὁμώνυμη συνοικία τοῦ χωριοῦ. Ἀντικαταστάθηκε δίπλα στὸν παληὸ με χρήματα τοῦ Συνδέσμου καί με δωρεές. Τὸν περασμένο χρόνο ἡ στέγη του στρώθηκε ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπὴ με γαλλικὰ κεραμίδια.

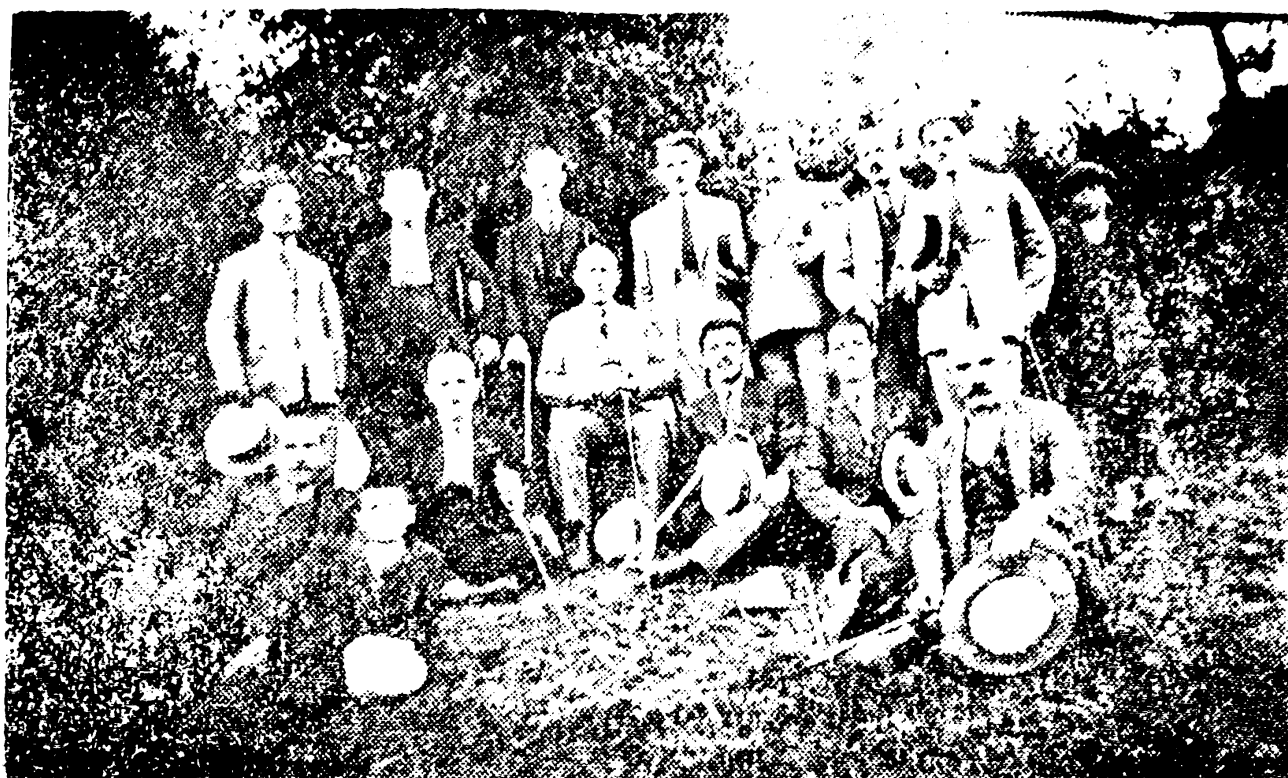
5) Οἱ «Ἅγιοι Ἀπόστολοι». Ἡ ἐκκλησία ἀνήκει στή συνοικία Σιωμπάδες. Εἶναι ἡ μόνη ἐκκλησία, που

ξαναχτίστηκε πολὺ πιὸ πάνω ἀπὸ τὴν παληά, γιὰ τὴν θέση εἶχε γίνει τὸ «παληὸ σχολεῖο». Χτίστηκε με χρήματα τοῦ Συνδέσμου καί με δωρεές.

6) Ὁ «Ἅγιος Δημήτριος» βρίσκεται στή συνοικία «Ἀρσάδες». Χτίστηκε πρὶν πολλὰ χρόνια καί ἐπισκευάζεται τακτικά. Τὸν περασμένο χρόνο μάλιστα ἡ στέγη στρώθηκε με γαλλικὰ κεραμίδια με χρήματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς. Οἱ ἀδελφοὶ Τράντα θέλουν νά χτίσουν δίπλα στήν αὐλὴ της ἕνα λαϊκὸ μουσεῖο που νά στεγάσει παληές χωριάτικες ἐνδυμασίες, παληὰ ἐπιπλα κλπ.

7) Λίγο ἔξω ἀπὸ τὸ χωριὸ μας καί μερικὰ μόνο λεπτὰ τῆς ὥρας στό Ν.Α. μέρος της βρίσκεται ἡ ἐκκλησία τοῦ «Σωτήρος». Ἡ Ἁγία Σωτήρα», ὅπως τὴ λέμε στό χωριὸ μας. Ἡ ἐκκλησία, που γιορτάζει στὶς 6 Αὐγούστου. Τὰ παληὰ καλὰ χρόνια οἱ χωριανοὶ μου μάζευαν ὠριμες ρόγιες σταφυλιῶν καί τις ἔφερναν στήν ἐκκλησία νά τις εὐλογήσει ὁ παπᾶς. Ἦταν τότε που τὸ χωριὸ ἔβγαζε χιλιάδες ὀκάδες κρασί. Εἶναι παληὰ ἐκκλησία καί ἐπισκευάζεται τακτικά. Τὸν περασμένο χρόνο ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἄλλαξε τὴ στέγη της με γαλλικὰ κεραμίδια. Τὴ φροντίζουν πολὺ οἱ οἰκογένειες Παπαναστασίου.

8) Ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος καί 9) Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ, εἶναι κοντὰ καί βρίσκονται στὰ Ν.Δ. τοῦ χωριοῦ. Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ ξαναχτίστηκε ἐδῶ καί πολλὰ χρόνια, λίγο κάτω ἀπὸ τὴν παληά. Ἐκεῖ που ἡ

Δασκάλοι τῆς Βούρμπιανης. Στῆ μέση ὁ μακαρίτης Χαρ. Φεμπέλης, Διευθυντῆς τοῦ Δημοτ. Σχολείου, Ἰάν. Γκιόκας, Μαρ. Οἰκονόμου, ἀργότερα Παπαμάρκος, Νικόλ. Παπασωτηρίου κι ἄλλοι Βουρμπιανῖτες. 1931.
(Ἀρχεῖο Ν. Παπασωτηρίου)

ταν ἡ παληὰ ἔγινε μικρὴ πλατεῖα, ἔχει γύρω τῆς δνέδρα καὶ οἱ χωριανοὶ πρὶν λίγα χρόνια γλεντοῦσαν ἐκεῖ μὲ ψητὰ τῆς σουβλας. Πιὸ πέρα ὑπάρχουν θρύσες μὲ πλὺ κρῦο νερό. Ὁ "Ἅγιος Χαράλαμπος ἔχει μικρὴ αὐλὴ μὲ μόνο σήμερα ἓνα πολὺ ὑψηλὸ ἔλατο ποὺ φαίνεται ἀπὸ ὄλο τὸ χωριό. Τis φροντίζουν οἱ οἰκογένειες Τσιπλῆ, Λώλη καὶ Καραγιάννη.

10) Ὁ "Ἅγιος Γεώργιος. Εἶναι ἐκκλησία παληὰ Ἐπισκευάζεται τακτικὰ μὲ δωρεές καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὸ χωριό 15 λεπτά τῆς ὥρας δυτικὰ του. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ "Ἅγιοι Ἀνάργυροι ποὺ βρίσκονται πολὺ πιὸ δεξιὰ του. Τῆ φροντίδα του τὴν εἶχε πάντοτε ἡ οἰκογένεια Κούτση.

12) Ὁ "Ἅγιος Κων)νος. Ξανα-

χτίστηκε στὸ ἴδιο μέρος μὲ τὸν παληό. Βρίσκεται σὲ ἀνηφορικὸ δρόμο σὲ λόφο καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὸ χωριό 1)2 τῆς ὥρας. Ὁ δρόμος αὐτὸς ἄλλοτε ὀδηγοῦσε πρὸς Πυρσόγιαννη καὶ Κόνιτσα. Ἦταν τότε ποὺ ὁ κόσμος πῆγαινε μὲ τὰ ζῶα. Στὸν πόλεμο τοῦ 1912—13 οἱ Τούρκοι ἤθελαν νὰ κάψουν τὸ χωριό, γιατί λέγανε ὅτι τροφοδοτούσαμε τοὺς ἀντάρτες μας. Μετάνιωσαν ὅταν εἶδαν τὴν ἐκκλησία. Ἡ χάρις τῆς μᾶς ἔσωσε τὸ ἔλεγαν οἱ ἴδιοι ὅταν ἤρθαν στὸ χωριό.

15) Ὁ "Ἅγιος Ἀθανάσιος. Εἶναι ὁ περίπατος τῶν Βουρμπιανῶν. Βρίσκεται πολὺ κοντὰ μέσα σὲ μικρὸ δάσος ἀπὸ βελανιδιές καὶ ἄλλα δένδρα καὶ κάμνουν ἓνα θαυμάσιο τοπεῖο. Τὸν ἐπισκευάζει

πάντοτε ἡ οἰκογένεια Θάνου.

14) Ὁ προφήτης Ἡλίας.

15) Ἡ Ἁγία Τριάς καὶ 16) Ἡ Ἀνάληψις. Ὅλες βρίσκονται ψηλά στὸ θουνὸ «νταμπούρι» πολὺ δυτικά, εἶναι μικρὲς καὶ διατηροῦνται μὲ ἐπισκευές. Ἀπέχουν μὲ τὰ πόδια 1—2 ὥρες ἀπὸ τὸ χωριό. Βρίσκονται πολὺ κοντὰ στὸ μεγάλο μὲ ὄξυές καὶ ὀρεινὰ πεῦκα δάσος μας. Ἔχουν θαυμασία θέα. Μὲ τὸ δασικὸ δρόμο πὺ ἔγινε, τὸ αὐτοκίνητο πὺ τρέχει γρήγορα δὲν κουράζει τὸν προσκυνητὴ καὶ ἔτσι εὐχαριστεῖται πολὺ αὐτὰ τὰ ὠραῖα τοπία πὺ βλέπει γύρω του.

Ὅπως τὰ παληὰ χρόνια ἔτσι καὶ τώρα οἱ κάτοικοι μετὰ τὴ λειτουργία πηγαίνουν στὰ μικρὰ σάδια πὺ ὑπάρχουν ἐκεῖ ἀνάμεσα στὶς ὄξυές, κόβουν κλαδιά, τὰ στρώνουν καὶ κάθονται πολλὲς ὥρες, ἀναπνέουν τὸν θουνήσιο καθαρὸ ἀέρα, τρῶνε λίγο, πίνουν τὸ κρὺο νερὸ ἀπὸ τὴ θρύση καὶ διασκεδάζουν ὅσο θέλουν, ἰδίως ὅταν γιορτάζουν οἱ Ἅγιοι.

Ἄφησα τελευταῖες τὶς δύο ἐκκλησίες, 17) Τὸ Παληομονάστηρο καὶ 18) Τὸν Ἅγιο Παντελεήμονα. Εἶναι ἡ πιὸ παληὰ καὶ ἡ πιὸ καινούργια. Τὸ Παληομονάστηρο εἶναι στὸ ὄνομα «τοῦ Σωτῆρος». Ἐπειδὴ ὅμως ἔχουμε καὶ τὴν καινούργια πὺ εἶναι, ὅπως γράφω πολὺ κοντὰ στὸ χωριό, γιορτάζει μετὰ τὶς 6 Αὐγούστου τὴν πρώτη Κυριακή. Εἶναι μικρὴ ἐκκλησία. Βρίσκεται Β.Α. τοῦ χωριοῦ καὶ ἀπέχει περίπου μιὰ ὥρα μὲ τὰ πόδια. Ἡ-

ταν ἡ γιορτὴ γιὰ τὰ ἀνύπαντρα κορίτσια. Τότε πὺ τὸ χωριό μας εἶχε πολλὰ κορίτσια ἢ ἐκκλησία γέμιζε καὶ πολλὰ παρακολουθοῦσαν τὴ λειτουργία ἔξω στὴ μικρὴ τῆς αὐλῆς. Ἐπισκευάστηκε τώρα τελευταίως μὲ χρήματα τῆς Κοινότητος.

Ὁ Ἅγιος Παντελεήμονας. Χτίστηκε στὰ ἴδια θεμέλια τοῦ παλιοῦ τὸ 1972 μὲ χρήματά μου καὶ μὲ 50.000 δρχ. συμβολὴ τῆς χήρας τοῦ ἀδελφοῦ μου Πολυξένης Χ. Παπασωτηρίου γιὰ τὴ μνήμη του. Βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὸ δημόσιο δρόμο Πυρσόγιαννης — Βούρμπιανης Ν.Δ. καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὸ χωριό ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας μὲ αὐτοκίνητο. Γύρω τῆς ὑπάρχουν θαλανιδιές πολλὲς καθὼς καὶ ἄλλα δένδρα. Πίσω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ὑπάρχει μεγάλη δασωτὴ χαράδρα ἀπότομη πὺ καταλήγει στὸ ποτάμι καὶ προκαλεῖ στὸν θεατὴ καὶ ἴλιγγο καὶ μοναδικὸ θαυμάσιο θέαμα γιὰ τὸν τόπο μας. Μέσα στὴν ἐκκλησία τὸ τέμπλο ξυλόγλυπτο, προξενεῖ ἐντύπωση. Κατασκευάστηκε στὰ Γιάννενα στὸ Ὀρφανοτροφεῖο Γ. Σταύρου. Οἱ εἰκόνες τῶν ἁγίων εἶναι ἔργα τοῦ ἁγιογράφου Γιαννούλη ἐπίσης στὰ Γιάννενα. Ἐπίσης ἀπὸ κεῖ ἀγοράστηκαν ἢ κατασκευάστηκαν ὅλα τὰ ἄλλα, ἀνεξαιρέτως εἶδη καὶ μεταφέρθηκαν στὸ χωριό μὲ ἡμιφορτηγὸ αὐτοκίνητο. Τὴν ἐκκλησία στολίζουν πολλὲς δωρεές ὅπως τῆς ἀδελφῆς μου Πολυξένης Βλ. Βρέλλη, δύο μεγάλες κινητές εἰκόνες καὶ διάδρομος. Ἐπίσης ἓνα ξυλόγλυπτο κινητὸ προσκυνητάρη πὺ ἐπάνω του τοποθε-

τήθηκε ἡ εἰκόνα τοῦ ἁγίου Παντε-
λεήμονα καὶ τὰ λείψανά του, κα-
θὼς καὶ ἕνας μέγας διάδρομος,
δωρεὰ τῆς χήρας τοῦ ἀδελφοῦ μου
Ξένης. Τέλος καὶ ἡ πρώτη ἐξαδέλ-
φη μου Ἑλένη Κ. Κυρζίδη ἐδώρησε
ἕνα μεγάλο θελούδινο τραπεζομάν-
τηλο γιὰ τὸ μεγάλο τραπέζι, ἕνα με-
ταξωτὸ γιὰ τὸ "Ἅγιο Βῆμα καθὼς
καὶ ἕνα μεταξωτὸ κάλυμμα μὲ σταυ-
ρὸ γιὰ τὴν «ᾠραία Πύλη».

Οἱ δωρεές ἐξακολουθοῦν νὰ γίνον-
ται καὶ ὅλες δίνουν μιὰ λαμπρότη-
τα καὶ χαρὰ στὸ ἐκκλησιαστικὸ ὅταν
ὁ "Ἅγιος γιορτάζει στὶς 27 Ἰουλί-
ου, γεμίζει γιὰτὶ τὸν σέβονται πο-
λὸ οἱ συγχωριανοὶ μου

Αὐτὲς ὅλες εἶναι οἱ ἐκκλησίες
τῆς Βούρμπιανης. Σήμερα μολονοῖ
ὑπάρχουν λίγοι μόνο κάτοικοι, ὁ-
μως ἐξακολουθοῦν μὲ τὴ σειρά τους
«ἐκ περιτροπῆς» ὅπως ἔλεγαν τὰ
παλιὰ χρόνια νὰ ἀνάθουν τὰ καν-
τήλια, ἰδίως σ' ἐκεῖνες τὶς ἐκκλη-
σίες πού θρῖσκονται κοντὰ στὸ χω-
ριό.

Στὶς 20 Ἰουλίου γιορτῆ τοῦ Προ-
φήτη Ἡλία καὶ στὶς 15 Αὐγούστου
τῆς «Παναγίας μας» γίνονται πανη-
γύρια ἰδίως τὸ βράδυ διήμερα. Συγ-
κεντρώνεται πολὺς κόσμος ἀπὸ τὰ
γύρω χωριά καὶ πρὸ παντὸς ἔρχον-
ται πολλοὶ ταξιδεμένοι Βουρμπια-
νίτες πού τὸ ἔχουν «τάμα».

Ἐπίσης μᾶς θυμοῦνται καὶ πολ-
λοὶ πού ὑπηρετήσαν ἄλλοτε στὸ λό-
χο τῆς Βούρμπιανης πού ὑπῆρχε μέ-
χρι πρὶν λίγα χρόνια καὶ ὑπηρετή-
σαν ἐκεῖ εἴτε σὰν στρατιῶτες ἢ ἀ-
ξιωματικοί. Τὸ γλέντι ἀνάθει στὶς

«μικρὲς ὥρες» καὶ ξενουχτοῦν. Τὸ
θυμοῦνται πολὺ καὶ τὸ νοσταλγοῦν
πάντοτε.

Τελειώνω μὲ μιὰ ἀπορία πού ἴ-
σως θὰ ἔχετε: Γιατί δὲν γράφω
χρονολογίες πού πρωτοχτίστηκαν
οἱ ἐκκλησίες καὶ ἀκόμη ἂν ὑπάρ-
χουν εἰκόνες ἢ ἄλλα κειμήλια πού
νὰ ἔχουν κάποια ἀρχαιολογικὴ ἢ
ἄλλη ἀξία. Αὐτὸς ὁμως δὲν ἦταν ὁ
σκοπὸς μου γιὰ τὸ σημερινό μου
σημείωμα, ἀλλ' οὔτε καὶ τῆς εἰδι-
κότητάς μου. Ἴσως κάποτε, ἄλλοι
θροῦν (ἴσως δύσκολο σήμερα) τὰ
στοιχεῖα πού χρειάζονται σὲ τέτοι-
ες περιπτώσεις, γιὰτὶ οὔτε ὁ κό-
σμος ἤξερε τὴ σημασία τους τὰ πα-
λιὰ χρόνια, οὔτε οἱ πόλεμοι ἄφη-
σαν τίποτε ὀρθό ἀφοῦ ἐκεῖ ἔγιναν
μεγάλες καταστροφές. Τὸ μόνο πού
σκιαγραφῶ ἐδῶ καὶ τὸ τονίζω εἶ-
ναι ὅτι ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ μας πολ-
λὲς φορές ἔγραψε καὶ στὸ Κληρο-
δότημα καὶ στὸ Σύνδεσμό μας, νὰ
θρεθεῖ ἕνας κατάλληλος χῶρος,
κλειστός χῶρος γιὰ νὰ μπορέσουν,
νὰ μαζευτοῦν ὅλα ὅσα ὑπάρχουν
γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν, χωρὶς θέ-
βαια νὰ γράφει τί εἶναι ὅλα αὐτὰ
καὶ ἂν ἀξίζει τὸν κόπο. Δυστυχῶς
μέχρι σήμερα δὲν ἔγινε τίποτε. Ἐλ-
πίζω παρ' ὅλες τὶς ἄλλες ἀνάγκες
πού ἔχει σήμερα τὸ χωριό μας, δὲν
θὰ ἀργήσει νὰ τακτοποιηθεῖ καὶ
αὐτὸ τὸ ζήτημα γιὰτὶ εἶναι σπου-
δαῖο πολὺ γιὰ ὄλους τοὺς Βουρ-
μπιανίτες, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τίπο-
τε ἄλλο πού νὰ μᾶς θυμίζει «πολὺ
παλιὰ Βούρμπιανη»

ΝΙΚΟΣ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

Τὰ Γιάννινα τῆς ζωντάνιας καὶ τῆς παρακμῆς

ΤΟΥ ΛΕΟΝΤ. Ι. ΜΕΛΑ

ΣΗΜ. ΣΥΝΤ.:

Ὁ ἀληθινὸς φίλος μας Λέων Μελάς τρεῖς μέρες πρὶν μπεῖ στο νοσοκομεῖο γιὰ τὴν ἐγχείρησή εἶχε τελειώσει τὴ μελέτη αὐτὴ καὶ γιὰ σιγουριά μου τὴν ἔστειλε. Πιστεύω πὼς εἶναι καὶ τὸ κύκνειο μελέτημά του. Μετὰ τὴν ἐγχείρησή ἤρθε ραγδαία τὸ τέλος του.

Μένει ὅμως ἡ εὐφορία μιᾶς μακρᾶς γνωριμίας μεταξύ μας καὶ μιᾶ ὁμορφῆς εἰκόνας ἀπὸ τὴν ἀπέριττη κηδεῖα του, μιᾶ εἰκόνα, πού τὴ σημειώνει ἡ Ἑλληνικὴ Λαογραφία. Τῶχαν καμάρει οἱ νέοι νὰ διαστῆνε τὸ φέρετρο τῶν Γερόντων στὴν προγονικὴ παράδοση. Καὶ στὴν κηδεῖα τοῦ Μελά δυὸ παλληκορόπουλα, οἱ ἐγγονοὶ του Ἀραβαντινοί, βαστοῦσαν τὸ φέρετρο τοῦ παπποῦ τους.

α.γ.μ.

«Ἐφθασε εἰς τὴν γῆν τῶν Μολοσσῶν εἰς τὴν διάσημον Δωδώνην, ὅπου τὸ Μαντεῖο καὶ ἡ κατοικία τοῦ Διὸς τοῦ Θεσπρωτοῦ καὶ ἡ χρησιμογόνος Δρυῖς. Θαῦμα ἀπίστευτον».

Αἰσχύλος — «Προμηθεὺς Δεσμώτης»

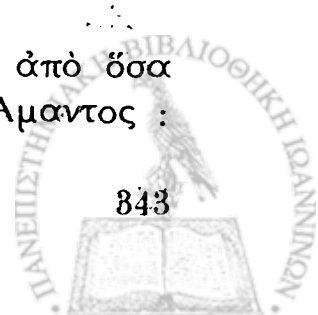
Ὅπως βλέπουμε ὁ Αἰσχύλος 525—456 π.Χ., ὁ πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς Τραγωδίας σὰν «θαῦμα ἀπί-

στευτο» ὁμιλεῖ γιὰ τὴ γῆ τῶν Μολοσσῶν, ὅπου ἡ διάσημος Δωδώνη καὶ τὸ Μαντεῖον καὶ ἡ κατοικία τοῦ Διὸς τοῦ Θεσπρωτοῦ καὶ ἡ χρησιμογόνος Δρυῖς.

Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι κτισμένη σήμερα ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἠπειροῦ, τὰ θρυλικά Γιάννινα, με τὴ μεγάλη τους ἱστορία καὶ πού στα παλιά ὀνομαζόταν «Νέα Εὐροία». Πόσο περήφανοι λοιπὸν πρέπει νὰ εἴμαστε ἐμεῖς οἱ Ἠπειρώτες, ὅταν ἕνας Αἰσχύλος ἀποκαλοῦσε τὴ γῆ τῶν Μολοσσῶν, ὅπου τὰ σημερινὰ Γιάννινα «θαῦμα ἀπίστευτον».

Ὁ συμπατριώτης μας, ὁ καθηγητῆς Σ. Δάκαρης φρονεῖ, πὼς ἡ Νέα Εὐροία μετονομάσθηκε σὲ Ἰωάννινα ἀνάμεσα στο 550 καὶ 850 μ.Χ. Ἡ Νέα Εὐροία λοιπὸν, ἕνα ἀπὸ τὰ ὀχυρὰ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν ἦταν παρὰ «ἐν πολίδιον» μέχρι τὸ 1217 σύμφωνα με σημείωμα αὐτῆς τῆς χρονιάς τοῦ Μητροπολίτη Ναυπάκτου, πού εἶχε δημοσιευθεῖ ἀπὸ τὸν Α. Παπαδόπουλο Κεραμέα.

Ὀλίγα θ' ἀναφέρουμε ἀπὸ ὅσα γράφει ὁ ἱστορικὸς Κ. Ἄμαντος :

«...τὰ Ἰωάννινα ἔλαβον ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀφ' ὅτου ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Δεσποτάτου Ἡπείρου Μιχαὴλ Ἄγγελος ὠχύρωσεν αὐτὰ καὶ συνώκησε πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἔνεκα τῶν δεινῶν τῆς τετάρτης σταυροφορίας καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἐπελθούσης Φραγκοκρατίας ἐπλανῶντο καὶ «κατοικίας ἀνεψιλάφων».

Δὲν θὰ παραλείψουμε ν' ἀναφέρουμε ἐπίσης ὀλίγα γιὰ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Δεσποτάτου, ὅταν τὰ Γιάννινα ἐμφανίζονταν σὰν πρωτεύουσά του.

Τὸ Νικηφόρο Α', Δεσπότη τῆς Ἡπείρου, πού πέθανε τὸ 1296 τὸν διαδέχθηκε ὁ γυιὸς του Θωμᾶς, πού δολοφονήθηκε ἀπὸ τὸν ἀνηψιό του τὸν κόμητα τῆς Κεφαλληνίας Νικόλαο. Ἔτσι ἐξέλιπε ὁ τελευταῖος ἀπόγονος τῆς πρώτης Ἑλληνικῆς δυναστείας τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου ἐκ τῶν Ἄγγελο-Κομνηνῶν, πού ἡγεμόνευσε συνολικὰ 114 χρόνια. Ὁ θάνατος τοῦ γενναίου μὰ ἀσθενικοῦ δεσπότη Θωμᾶ εἶχε σὰν ἐπακόλουθο μεγάλη σύγχυση.

Τὸ χρυσόβουλο τοῦ βασιλέως Ἄνδρόνικου (1319), πού ἐγκωμιάζει τὴν ἀκμὴ τῆς πόλεως, διαλαμβάνει καὶ τὰ ἑξῆς: «Τὸ ἄστυ τῶν Ἰωαννίνων μεγέθει τε μὲν ἐστὶ τῶν πολλῶν διαφέρον μεμέστωται δι' οἰκητόρων, ἀκμάζει δὲ πλούτῳ καὶ πᾶσιν ἄλλοις ἐναθρύνεται καὶ δόκιμον ἐστὶν οἷς περ ἄρα τῶν πόλεων εὐαρίθμητοι».

Στὰ μετέπειτα χρόνια στὸν καιρὸ τοῦ Ἰταλοῦ κόμητος Νικολάου Ὀρσίνι, ἀνεψιοῦ ὅπως εἶπαμε τοῦ Δε-

σπότη Θωμᾶ, φαίνεται πὼς τὰ Γιάννινα ἦταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου καὶ τὴν βλέπουμε τότε μιὰ μεγάλη καὶ πλούσια πόλη, πού εἶχε προαχθεῖ καὶ σὲ Μητρόπολη καὶ ἐξακολουθοῦν τὰ Γιάννινα νὰ εἶναι πρωτεύουσα καὶ ὑπὸ τοὺς Σέρβους τὸ 1349 μὲ Διοικητὴ τὸ Σέρβο ἄρχοντα Πρελιοῦμπο.

Ἔτσι τὰ Γιάννινα μᾶς παρουσιάζονται μεγάλη καὶ πλούσια πόλη καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κατάκτηση τῶν Τούρκων τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1431.

Καὶ διέπρεψε ἀλήθεια αὐτὴ ἡ πόλη στὰ παλιότερα καὶ στὰ κατοπινὰ χρόνια. Γιὰ τοὺς πολλοὺς εἶναι γνωστὴ ἡ ἱστορία τῶν Ἰωαννίνων καὶ γι' αὐτὸ δὲν θὰ ποῦμε πολλά.

Μὲ τὴν κατάκτηση τῶν Ἰωαννίνων τὸ 1431 οἱ Τούρκοι ἀναγκάσθηκαν νὰ δώσουν πολλὰ προνόμια στοὺς Γιαννιώτες ὅπως ὁ «ὀρισμὸς τοῦ Σινὰν Πασᾶ» καὶ ἀναγκάσθηκαν νὰ δώσουν τὰ προνόμια ἔπειτα ἀπὸ στενὴ πολιορκία τῶν Τούρκων πού ἀποδείχεται καὶ ἀπὸ τὴν ἐξιστόρηση τοῦ Χαλκοκονδύλη (L.I.B. V.P.), πού ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τὸν Φραντζῆ (L.I.B. II, C.Q.). Καὶ ἀπὸ ὅσα γράφω στὸ βιβλίο μου «Σελίδες τῆς Ἡπείρου» σελ. 30 μᾶς γίνεται φανερό, πὼς οἱ Τούρκοι ἐπεζήτησαν τὴν συνθηκολόγηση. Τὰ προνόμια αὐτὰ ἦταν ἐκεῖνα πού κατὰ τὸ μεγαλύτερο λόγο συνέτειναν νὰ συγκρατηθεῖ ὁ ἔθνισμός καὶ ἡ ἑλληνικότητα ὅσων κατοικοῦσαν στὴν ἀκριτικὴ αὐτὴ περιοχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὅπου πάρα πολλές ἦταν πάντοτε οἱ ξενικὲς ἐπιρροὲς καὶ πιέσεις Ἰωαννίνων. Ἀλλὰ τὰ προνόμια αὐτὰ

συνέτειναν ὄχι λίγο καὶ γιὰ νὰ δημιουργηθεῖ στὰ Γιάννινα τὸ πνευματικὸ κέντρο τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ξαπλωθεῖ ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία ὁ κύριος μοχλὸς τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

Τὰ προνόμια ὅμως αὐτά, πού τηρήθηκαν στὴ διάρκεια δύο αἰώνων σχεδὸν ἀκέραια ἀπὸ τοὺς Τούρκους, παρὰ τὰ ἐπανειλημμένα ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἡπειρωτῶν, καταργήθηκαν ὀριστικὰ τὸ 1635 μὲ ἀφορμὴ τοῦ Διονυσίου Σκυλοσόφου πὺ ἐγένετο τὸ 1611.

Πολλὰ εἶναι τὰ δεινὰ, πὺ ὑπέστησαν οἱ Ἡπειρωτῆς μετὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Διονυσίου Σκυλοσόφου. Ὁ γεωργικὸς πλοῦτος τῆς Ἡπείρου περιῆλθε στὰ χέρια τῶν Τούρκων κι ἔτσι ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς ἐπεζήτησε καινούργια οἰκονομικὴ διέξοδο καὶ σὰν τέτοια βρῆκε τὸ ἐμπόριο στὸ ἐξωτερικὸ. Στὰ Γιάννινα ἦταν ἀπὸ πολλὰ χρόνια σὲ ἀκμὴ ἡ βιομηχανία τῶν γουναρικῶν. Σ' αὐτὴ τὴ βιομηχανία δόθηκε μεγάλη ὠθηση μὲ τὴν εὐρεῖα διάδοσις τῶν προϊόντων τῆς στὴ Βενετία, Ἰταλία, Αὐστρία, Ρωσία καὶ τῆς παραδουνάβιες ἡγεμονίες καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τῆς πόλεως τῶν Ἰαωνίνων, πὺ ξενιτεύθηκαν σ' αὐτὲς τῆς χώρες γιὰ νὰ ἐμπορευθοῦν, ἀφοῦ ἔχασαν τῆς ἀγροτικῆς τοὺς περιουσίες. Οἱ ἀγορῆς τῆς Βενετίας, τῆς Βιέννης, τοῦ Λιβόρνου καὶ τῆς Μόσχας συνδέθηκαν μὲ ἐμπορικῆς σχέσεις καὶ ἐντολῆς μὲ τὰ Γιάννινα καὶ γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ εἶχαν ἰδρυθεῖ γραφεῖα καὶ καταστήματα ἡπειρωτικὰ σ' αὐτὲς τῆς

πόλεις. Ἀργότερα τὸ ἡπειρωτικὸ ἐμπόριο ἔλαβε μεγαλύτερη εὐρύτητα ἀπὸ τὴ ραγδαία ἐποίκιση τῆς μεσηθρινῆς Ρωσίας ἀπὸ τὴν ὁποία προόδευσε σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ καλλιέργεια στὰ σιτηρὰ κι ἔτσι ἡ Ρωσία ἔγινε σὲ λίγα χρόνια ὁ σιτοβολῶν τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τῆς χώρες λοιπὸν τὸ ἐμπόριο μέσον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβε πολὺ μεγάλη ἀνάπτυξη καὶ στὴν κίνηση αὐτὴ ἔλαβον ἐνεργὸ μέρος οἱ Ἡπειρωτῆς. Μὲ τὸ σύστημα πὺ ἐπικρατοῦσε τότε μεταξὺ τοὺς οἱ Ἡπειρωτῆς, μὲ τὴ σύμπτυξη δηλαδὴ ἐταιριῶν μεταξὺ συγγενῶν, ἴδρυσαν σπουδαίους ἐμπορικὸς οἴκους καὶ γραφεῖα στοὺς κυριώτερους λιμένες τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, τῆς Νότιας Ρωσίας καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἀνατολῆς μὲ τὰ βαρῦτιμα μεταξωτὰ τῆς Δύσης.

Ἡ κίνηση αὐτὴ ἔδωσε νέα ζωὴ καὶ στὸ τοπικὸ ἐμπόριο τῆς Ἡπείρου ὅπου αὐξήθηκε σημαντικὰ τὸ διαμετακομιστικὸ ἐμπόριο βιομηχανικῶν προϊόντων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Περιηγητῆς πὺ ἐπισκέφθηκαν στὴν περίοδο αὐτὴ τὰ Γιάννινα, ἐγκωμιάζουν τὴν ἐμπορικότητα καὶ τὸν πλοῦτο τῆς πόλεως. Αὐτὴ ἡ οἰκονομικὴ ἀκμὴ τῶν Ἡπειρωτῶν εἶχε σὰν ἐπακόλουθο τὴν ἐξαιρετικὴ πνευματικὴ ἀνθησις, γιὰτὶ διέθεσαν γιὰ τὴν παιδεία πλοῦσια κληροδοτήματα καὶ δωρεές. Μόνον τὰ εἰσοδήματα, ἀπὸ τὰ λάσσα τῶν διαφόρων εὐεργετῶν, ξεπερνοῦσαν τὰ γρόσια 1.000.000, ποσὸ τεράστιο γιὰ τὴν ἐ-

ποχή. Κι' αὐτὰ στὰ χρόνια τῆς ζων-
τάνιας καὶ πού ἦταν πολὺ πολὺ πε-
ρισσότερα ἂν λογαριασθοῦν καὶ τὰ
εἰσοδήματα ἀπὸ τὴ Βενετιὰ πού ἀ-
πὸ τὸ 1797 χάθηκαν, ὅταν τὸ Κρά-
τος τῆς Βενετιᾶς καταργήθηκε ἀπὸ
τὸν Ναπολέοντα.

Στὰ χρόνια τοῦ μαρασμοῦ ὅπως
θὰ φανεῖ παρακάτω, ἦταν πολλὰ ἀ-
κόμα τὰ εἰσοδήματα, καθὼς γρά-
φει καὶ ὁ I. Λαμπρίδης περὶ τὸ 1880:

«Μετὰ μακρὰν δὲ καὶ δύσβατον
ὁδὸν ἦν διηνύσαμεν πρὸς ἐξακρίβω-
σιν τῶν διαφόρων τῆς πόλεως Ἰωαν-
νίνων κληροδοτημάτων θέλει ἤδη
ἀνακεφαλαιώσωμεν καὶ τὰς ἐκ τῶν
προσόδων αὐτῆς ἐν συνόλῳ».

Ἀπὸ κτημάτων ἐκτὸς τῆς	
Ἡπείρου γρόσια	130.200
Ἀπὸ κτημάτων ἐντὸς τῆς	
Ἡπείρου γρόσια	34.122
Ἀπὸ τῶν ἐν Βιέννῃ γρόσια	50.040
Ἀπὸ τῶν ἐν Πετροῦπόλει	
καὶ Νίζνῃ γρόσια	307.916
καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἐθνικῇ	
Τραπεζῇ γρόσια	624.000
	<hr/>
Σύνολον γρόσια	1.146.278

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου ἔγι-
νε ἔτσι ἓνα σπουδαῖο πνευματικὸ
κέντρο τοῦ ἀναγεννώμενου Ἑλλη-
νισμοῦ. Ὁ πνευματικὸς θίος τῶν
χριστιανῶν εἶχε δημιουργήσει σ' αὐ-
τοὺς καὶ μιὰ ἠθικὴ ὑπεροχὴ ἀπέ-
ναντι στοὺς Μωαμεθανούς Τοπάρ-
χες καὶ γι' αὐτὸ ὄχι μόνον ὁ Ἀλῆ
Πασᾶς ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πρὶν καὶ ἔ-
πειτα ἀπ' αὐτὸν θεωροῦσαν καμά-
ρι τους νὰ προσλαμβάνουν γραμ-

ματικούς ἀπὸ αὐτὴ τὴ διανοούμενη
τάξη τῶν χριστιανῶν.

Πολλοὶ ξένοι περιηγητὲς ἐπεσκέ-
φθησαν τὰ Γιάννινα καὶ ἀνάμεσά
τους εἶναι καὶ οἱ παρακάτω:

Ὁ JACOB SPON (1678) γιὰ τὰ
ταξίδια του τῶν ἐτῶν 1675 καὶ 1676
ἀναφέρει πὼς τὰ Γιάννινα ἦταν μιὰ
μεγάλῃ πόλη καὶ ὅτι διέπρεπε σὲ
λαμπρότητα καὶ ἐμπορικὸ πλοῦτο.

Τὰ γραφόμενα τοῦ JACOB SPON
δείχνουν ἀκόμα τὴ ζωντάνια πού
εἶχαν τὰ Γιάννινα στὸ 17ο αἰῶνα ἂν
λάβουμε μάλιστα ὑπ' ὄψη μας, πὼς
οὔτε ἑβδομηντα χρόνια δὲν εἶχαν
περάσει ἀπὸ τὴ μεγάλη συμφορὰ
πού τὰ εἶχε βρεῖ μὲ τὴν ἐπανάστα-
ση (1611) τοῦ Διονυσίου φιλοσόφου
πού ἐπωνομάσθηκε Διονύσιος Σκυ-
λόσοφος.

Ὁ LEAKE γράφει «...Τὰ Γιάννινα
διαλάμπουν γιὰ τὸν πλοῦτο καὶ τὴ
μόρφωση τῶν κατοίκων τους κι' ἀ-
ποτελοῦν τὸ κέντρο ἐκείνων, πού
ἔχουν ἀξιώσεις νοημοσύνης καὶ ἀ-
βροτέρου βίου καὶ τοῦτο γιὰτὶ πρὶν
ἀπὸ πολὺ καιρὸ εἶχαν ἐξαίρετα σχο-
λεῖα...».

Ὁ Λόρδος Βύρων «Ἡ Ἀθήνα εἶ-
ναι πιθανὸν σήμερα ἢ πιὸ πολιτι-
σμένη πόλη τῆς κυρίως λεγομένης
Ἑλλάδος, ἀλλὰ ὄχι τοῦ Ἑλληνικοῦ
Ἔθνους, γιὰτὶ τὰ Γιάννινα σύμφω-
να καὶ μὲ τὴν μαρτυρία τῶν ἰδίων
τῶν Ἑλλήνων ὑπερτεροῦν πολὺ πε-
ρισσότερο ἀπὸ τὴν Ἀθήνα στὸν
πλοῦτο, στὴν παιδεία καὶ στὴ γλῶσ-
σα τῶν κατοίκων».

Ὁ HOLLAND «...Ἡ ὁμιλουμένη
γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων στὰ Γιάννινα
θεωρεῖται ἢ περισσότερο καθαρή

μορφή τῆς Ρωμείκης (γλώσσας) καὶ ἀξίζει ὡς ἓνα βαθμὸ αὐτῆ τῆ διακρίση...».

Ὁ I. HOBHOUSE «Μετὰ τὴν Κων)πολη, τὰ Γιάννινα εἶναι ἡ περισσό- τερο ἀξιοπαρατήρητη πόλη τῆς Τουρκίας».

Ἡ συντηρητικότητα τῶν Ἡπειρω- τῶν ἐμφανίζεται καὶ στὴν κοινωνία τῶν Ἰωαννίνων ἀκόμα καὶ ἀνάμε- σα στοὺς πλουσίους τῆς πόλεως. Τοῦτο σημειώνουν καὶ πολλοὶ ξένοι περιηγητὲς ὅπως καὶ ὁ HOLLAND, ποὺ τελικὰ γράφει πὼς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Γιαννιώτες ἔχουν μεγάλα σπί- τια μὲ πολυτέλεια ἐπιπλωμένα.

«Τὰ Γιάννενα ἐπέφεραν τὴν πλή- ρη ρήξη πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ με- σαίωνα κι' ἀνοιξαν τὸ δρόμο στὸν πολιτισμὸ μετέβαλαν τοὺς οἰκο- νομικοὺς κι' ἐμπορικοὺς ὅρους τῆς ἐθνότητος καὶ προλείαναν τὸ ἔδαφος τῆς πολιτικῆς ἀποκατα- σεως».

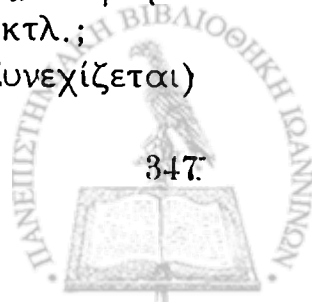
Οἱ λέγες αὐτὲς γραμμὲς μὲ τίς ὁποῖες ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος προ- λογίζει τὴν ἐξαίρετη ἐργασία του «Τὰ Γιάννενα κι' ἡ νεοελληνικὴ ἀ- ναγέννηση 1648—1820» δίνουν ὅλο τὸ μεγαλεῖο τῆς πόλεως αὐτῆς, ποὺ θέβαια μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, πὼς βάσπαξε τὴν ἐθνότητα στὴν πιὸ κρί- σιμη περίοδο τῆς ἱστορίας της. Κι' ἐξακολουθεῖ ὁ Φάνης Μιχαλόπουλος γιὰ τὰ Γιάννινα τῶν προεπαναστα- τικῶν χρόνων καὶ γιὰ τὴν περίοδο τοῦ Ἄλῃ.

«...Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἄλῃ τε- λείως ἐξελληνίστηκαν, γιατί ἐκεῖ συνεκεντρώθησαν πλεῖστες ἑλλη- νι-

κὲς προσωπικότητες, γιανοί, τε- χνίτες, προύχοντες, καπεταναῖοι καὶ παντὸς εἶδους ἐξέχοντες στὸν πλοῦ- το, στίς ἐπιστῆμες, στίς τέχνες καὶ στὰ γράμματα· δι' αὐτῶν τὸ ἑλλη- νικὸ στοιχεῖο κυριάρχησε σ' ὅλα τὰ πεδία μὲ βαθύτατες συνέπειες. Τὰ Γιάννενα ὑπῆρξαν ἡ πόλις ἐκεῖνη, στὴν ὁποία ἐξετράφησαν κι' ἀνε- πτύχθησαν τὰ ὑπεροχώτερα νεοελ- ληνικὰ στελέχη, τὰ ὁποῖα μεταγε- νεστέρως ἔδρασαν κατὰ τοὺς πρὸ- τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ αὐτὴν καὶ μετ' αὐτὴν χρόνους σ' εὐρύτατες πε- ριοχὰς τῆς Ὀθωμανικῆς Ἐπικρα- τείας...».

Πόσα παλιὰ Γιαννιώτικα ἀρχοντι- κά, ποὺ ἦταν αὐτά, ποὺ εἶχαν ἐν- τυπωσιάσει τόσους καὶ τόσους ξέ- νους περιηγητὲς, δὲν ὑπάρχουν πιά. Πόσα παλιὰ ὀνόματα μὲ ἱστορία ἔ- χουν ἐκλείψει ἀπὸ τὰ Γιάννινα καὶ ἦταν τοῦ 17ου, 18ου καὶ 19ου αἰώ- να, ἦταν αὐτὰ ποὺ ζωντάνευαν καὶ λάμπρυναν τὴν πόλη. Ποῦ εἶναι οἱ Μαρούτσηδες, Καραγιάννηδες, Σου- γδουρῆδες, Γλυκῆδες, Κρεμμύδηδες, Μακρῆδες, Δρόσοι, Βρεττοῖ, Ἰωάν- νοι (Σταύρου) ἢ Τσαπαλάμοι, Κε- ρασάρηδες, Μπέρκοι, Χατζηκώστη- δες, Ἱερομνήμονες, Παπαφίλοι, Μί- σιοι, Ἀθανασίου, Πάλληδες, Βρα- νᾶδες, Χαραμῆδες, Λαμπαδάριοι, Πάνου, Κουτσαλέξηδες, Ψαλίδαι, Ποντικαῖοι, Μπουμπαῖοι, Μπαλάνοι, Ζωσιμάδες, Κολοβοί, Τζίνηδες, Σα- κελλάριοι, Λιάμπη, Μελάδες, Ζωῖ- δηδες, Μανάρηδες, Μηλιώτιδες, Ρογ- κότηδες, Σαμαρινιώτηδες, Παραμυ- θιώτηδες, Ἀραβαντινοὶ κτλ.;

(Συνεχίζεται)

Τηλεφωνική Ζουρλαμάρα

ΤΟΥ ΓΕΩΡΓ. ΑΡΙΣΤ. ΧΡΗΣΤΙΔΗ

"Όταν ἐγκατέστησαν τὰ πρῶτα αὐτόματα τηλεφωνα στὰ Γιάννενα, ἡ Ἑταιρεία δῆλωσε ὅτι θὰ εἰσέπραττε μόνο τὴν συνδρομὴ, ἀσχέτως τοῦ πόσα τηλεφωνήματα θὰ ἔκανε κάθε συνδρομητής. "Όταν ὅμως ἐγκαθίσταντο περισσότερα ἀπὸ 200 τότε θὰ ἐπλήρωναν ἐκτὸς τῆς συνδρομῆς καὶ κάθε τηλεφώνημα, ὅπως σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Στὴν ἀρχὴ ἔβαλαν τηλεφωνα οἱ Κλινικές, οἱ Γιατροί, τὰ Φαρμακεία, οἱ Τράπεζες, τὰ δυο - τρία πρώτης κατηγορίας Ζαχαροπλαστεία σὰν τοῦ Τέλη Οἰκονόμου κτλ. Τί ἦταν ἐκεῖνος ὁ πανζουρλισμὸς ποὺ ἔπιασε τοὺς Γιαννιώτες μικροὺς καὶ μεγάλους! Φάρσες, ἀστεία, πειράγματα μέρα - νύχτα.

Στέλνανε τοὺς γιατροὺς σὲ διάφορες διευθύνσεις ὅπου ἦταν δῆθεν βαρειά ἄρρωστοι, διαλέγοντας τὶς νυχτερινὲς ὥρες γιὰ τέτοιου εἶδους κακὲς φάρσες.

Τηλεφωνοῦσαν στὸ φίλο μου Βασίλη Χολέβα πότε νὰ στείλῃ ἀμάξι: νὰ πάρῃ τὸν ἄρχοντα Κραφίτη ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ πότε νὰ πάῃ στὴ Χειρουργικὴ Κλινικὴ τοῦ ἀδερφοῦ μου νὰ πάρῃ ἕναν ἄρρωστο. Γυρίζανε στὸ χάνι οἱ ἀμαξάδες μὲ τὰ μούτρα κατεβασμένα. "Όταν τὰ κοριτσόπουλα τελείωναν τὸ σχολεῖο, τρέχανε στὴν πλησιέστερη φιλενάδα τους ποὺ εἶχε ὁ πατέρας τῆς τηλεφῶνο καὶ ἀρχίζανε τὰ ἀτέλειωτα ἀνώνυμα τηλεφωνικὰ πειράγματα στοὺς νέους ἰδίως. Ἀλλοίμονο μόνο σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀπαντοῦσε καὶ ἔπιανε κουδέντα,

προσπαθώντας νὰ πειράξῃ καὶ αὐτὸς τὶς κοπελίτσες. Δὲν τὸν ἀφήνανε ἤσυχο ὥρες ὀλόκληρες.

Τότε εἶχε ἔρθει φρέσκος - φρέσκος ἀπὸ τὴ Γερμανία ὁ ἀφελῆς καὶ χαριτωμένος γιατρός, ὁ Βαγγελάκης Ἐμμανουήλ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἦταν καὶ φανατικὸς χιλιεπικός. Οἱ κοπελίτσες κάθε ἀπόγευμα δὲν ξεκολλοῦσαν ἀπὸ τὸ τηλεφῶνο, πειράζοντάς τον ἢ μὲ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐκεῖνος εὐγενικός, ὑπομονετικός ποτὲ δὲν καταδεχότανε νὰ μεταχειριστῇ χυδαῖα λόγια καὶ νὰ τὶς βρίσῃ.

Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ὑπέφερε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον — τοῦ κόττιζε καὶ χρήματα ἄλλωστε κάθε φάρσα — ἦταν ὁ Ζαχαροπλάστης τῆς Πλατείας, ὁ Τέλης Οἰκονόμου.

Ὁ Τέλης ἦταν ντίπ κατὰ ντίπ Γιαννιώτης ἀπὸ τὴν Καλούτσια καὶ εἶχε ἐξελιχθεῖ στὸν καλύτερο ζαχαροπλάστη τῶν Γιαννίων.

—Κὺρ Τέλη, εἶκοσι πέντε πάστες γιὰ τὴν Ἑθνικὴ Τράπεζα, ὅπου γιορτάζει ὁ Ἀνδρέας. Μιὰ μεγάλη τούρτα γιὰ τὸν κ. Ἐπιτελάρχῃ τῆς 8ης Μεραρχίας ἀπέναντι, ὁ ὅποιος ἔχει τὴ γιορτὴ του.

Κουσι ὁ φουκαρᾶς ὁ μούκας τοῦ Τέλη νὰ ἐκτελέσῃ τὶς παραγγελίες, ἐλπίζοντας καὶ σὲ κάνα φιλοδώρημα. Στὴ γειτονικὴ Ἑθνικὴ Τράπεζα, ὄχι μόνο δὲν εἶχε φιλοδώρημα, μὰ εἶχε χλευαστικὰ γέλια καὶ χάχανα ἀπ' ὄλο τὸ προσωπικό, ποὺ δὲ δι-

σταζε να δίνη και τις σχετικές εξηγήσεις στους πελάτες ώστε να γελάσουν και κει-
νοι.

Ο Τέλης εφθασε σε σημείο ώστε να
ἀρνείται να εκπέσει και πραγματικές
παραγγελίες, και ν' ἀρχίσει να φοβάται
και να μισή το τηλέφωνο πλέον.

Καιμὰ φορά τηλεφώνησε ἡ Τηλεφωνι-
κὴ Ἑταιρεία.

—Σκοπεύουμε να πατάξουμε τὸς φαρ-
σέρ κ. Οἰκονόμου.

—Ἄ, ν' ἀγάση ἡ ψυχὴ σας.

—Ναί, μὰ θέλουμε και τὴ βοήθεια ὀ-
λων τῶν συνδρομητῶν.

—Εὐχαρίστως, ἐγὼ πρῶτος και καλύτε-
τερος να βοηθήσω.

—Μὲ ἀκοῦτε κ. Οἰκονόμου;

—Πῶς, πολὺ καλά.

—Σὰς παρακαλῶ, γὰ φουσηῖτε λίγο στὸ
ἀκουστικό.

Φοῦ, φοῦ, ὁ Κυρ Τέλης.

—Ἀκόμα δυνατώτερα, σὰς παρακαλῶ.

Μ' ὄλη τὴ δύναμη τῶν πνευμόνων του,
φοῦ, φοῦ, φοῦ ὁ Κύρ Τέλης.

—Ἔ, τώρα πιάστε τὸ ἀκουστικό δυνα-
τά. Σφίξτε το γερά. Και τώρα κοπανίστε
τὸν πισινό σας τρεῖς φορές!

Φρύαξε ὁ Τέλης Οἰκονόμου. Ἐρπαξε
τὸ τηλέφωνο μ' ὄλη τὴ δύναμή του, τὸ ξε-
κόλλησε ἀπὸ τὸν τοῖχο και δὲν ξανάβαλε.

Ὅλα τὰ Γιάννια, ὅμα ἔμαθαν τὸ λόγο
και τὸν τρόπο πὸ ὁ Τέλης Οἰκονόμου μὲ
τὸ καλύτερο ζαχαροπλαστεῖο πέταξε τὸ
τηλέφωνο, ἄρχισαν να γελοῦν μὲ τὴν καρ-
διά τους. Ἄλλωστε μόνο ἐκαίνοι πὸ δὲν
εἶχαν τηλέφωνο δὲν εἶχαν πέσει θύματα!

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Στὸ Χλωμὸ τοῦ Πωγωνίου γίνεται ὁ
διάλογος Μάνας και Γιοῦ ἀξιοπρόσεχτος
λαογραφικὰ) α) γλωσσικά, ἀφοῦ διασώζει
ἀρχαϊκούς τύπους, και β) ἐθιμογραφικὰ.
Φαίνεται ἐπίσης ἡ σύνεση, φρονιμάδα τὴ
λέει: χαρακτηριστικὰ ὁ λαὸς μας, τῆς ἀ-
γράμματης, ἀλλ' ἐξυπνης Μάνας, αὐτῆς
πὸ γέννησε Ἄγωνιστές, Διδασκάλους
και τοῦ Ἔθνους Ἐδεργέτες.

Ὁ διάλογος ἀπὸ τὰ κατονομαζόμενα
σημαντικὰ πρόσωπα, φαίνεται να γίνεται
στὴ δεκαετία 1930—40, πὸ εἶνα: στὴν
ἀκμὴ τῆς δράσης τους και πὸ ἀνάμεσά
τους θρίσκειται και ὁ καθηγητῆς τοῦ Πα-
νεπιστημίου Θεσσαλονίκης Περικλῆς Βι-
ζουκίδης, Χλωμώτης, κατὰ τύχη μετέ-
χοντας στὸν ἀγνωστο αὐτὸν γάμο προσκε-
κλημένος. Πρέπει να σημειωθεῖ ὅτι ἡ συμ-
πωματικὴ παρουσία τοῦ Βιζουκίδη, γί-
νεται μὲ ἐπίσκεψη στὸ χωριὸ του μὲ δια-

βατήριο, ἀφοῦ τὸ Χλωμὸ ὑπάγεται στὴν
Ἄλδανία πιά ἀπὸ τότε.

— Μῶρ' μάνα, ὁ Κώστα Θόδωρος μὸ
ἔστειλε τσικερὲ (πρόσκληση). Τὸ μουλά-
ρι ὁ Βασίλης δὲ μὸ τὸ δίνει. θὰ πάρω τὸ
γομάρι.

— Μὲ γομάρι: θὰ πᾶς ψίκα στὶς Σχωριά-
δες; Τί λὲς μωρὲ ξόαννο; γτίπ σχολαστι-
κὸς εἶσαι; Θέλεις να γίνεις μασκαρᾶς σ'
ὄλες τὶς Σχωριάδες και να μολογηῖται;
Τί λὲς μωρὲ θ ε ο ἡ λ α τ ε ε; Εἶσαι και
γραμματισμένος.

— Θὰ πάνω (πάω) να γυρέψω τὸ μου-
λάρι τοῦ Σπύρου Τσάτση. Ἄ δὲ τὸ δώ-
κει ἔτσου (καθόλου) μὴ ταραξεσαι. Στῶ-
φερα.

— Στὴ χωρὰ (γάμο) να κάτσεις μὲ
τοὺς μεγάλους, τὸν ἀφέντη Περικλῆ τὸ
Βιζουκίδη και μὲ τοὺς γιατροὺς, τὸν Κι-

Ἑσωτερικὴ Ζωὴ καὶ Κίνηση

Οἱ χρηματικὲς εἰσφορὲς πρὸς τὴν
 «Ἑπειρωτικὴ Ἑταιρεία», ἐκπίπτουν
 στὶς Δηλώσεις Φόρου Εἰσοδήμα-
 τος.

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα συνεχίζεται κάτι,
 ποὺ δὲν ἔχει εὐκολα προηγούμενο. Εἶναι
 τὸ δημοψήφισμα τῆς ἀγάπης τῆς «Ἑπει-
 ρωτικῆς Ἑταιρείας», πρὸς τοὺς φίλους
 τῆς, τὰ Μέλη τῆς καὶ τοὺς Ὑποστηρικτάς
 τῆς καὶ αὐτῶν, ποὺ ἀνταποκρινόμενοι, τῆ
 στηρίζουν μὲ τὴν πάσης φύσεως αὐτοπρο-
 αίρετες εἰσφορὲς τους. Καὶ τονίζομε πῶς
 κάθε συνδρομὴ γιὰ τὸ Δελτίο καὶ τοὺς γε-
 νικώτερους σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας εἶναι
 αὐτοπροαίρετη. Καὶ κρίκοι αὐτῆς τῆς
 ἀλυσίδας τῆς ἀγάπης σ' αὐτοὺς τοὺς ἀ-
 πάνθρωπους καιροὺς, ποὺ ζοῦμε εἶναι αὐ-

τσάτη, τὸ Ζέρη, Γιάννη Καλύδα καὶ ὄχι
 μὲ τὰ φόσυνα (δρέφη, μικρούς). νὰ κου-
 βεντιάξεις γνωμικὰ γιὰ νὰ μὴ σοῦ πάρουν
 τὴ ντάρα. Ἔβαλα τὴ σκάλα καὶ τὴν κόκ-
 κινὴ βελόντζα (στὸ μουλάρ). Ἄϊντε (ἄ-
 γεται κατὰ Παπαχαρίστην) βάλε τὰ πιὸ
 καλὰ τσάβαλα (ἐνδύματα). Μωρὲ ἕνα λό-
 γο θὰ σοῦ πῶ ἀκόμα. Ἄντα (ὄταν) θὰ
 χορέψεις νὰ εἶσαι κοντὰ στοὺς παπάδες.
 Θὰ σῦρει πρῶτα ὁ παπα-Κυριάκος τὰ με-
 γαλύτερος. Ρίξε ἄντα μπεῖ ἢ νύφη στὴν
 κορφὴ καὶ δυὸ - τρεῖς ντουφεκιὲς ἀπὸ τὸ
 παραθύρι. Τὴ Βασιλικὴ (τὴ νύφη) τὴν
 ἔχωμε δική μας καὶ μὴ ἀπολύνεσαι ὕστε-
 ρα στὸ κ ρ ι ά σ ι (κρέας) ὅπ καὶ ὅπ
 σὰ λῆξοι (λαίμαργος). (Τὸν διασώζει
 ὁ Καθηγητῆς Κ. Μπεκιάρης).

	Δρχ.
τὸ τὸ μῆνα, οἱ:	
Ὁ δικηγόρος κ. Πάνος Σιούτης γιὰ τοὺς γενικώτερους σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας	1000
Ὁ Ἰατρὸς κ. Γεώργ. Χρηστίδης γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ἡ κυρία Ἀντιγόνη Μόσχου γιὰ τὸ Δελτίο	1000
Ὁ ὑποστράτηγος κ. Χριστ. Πρα- μαντιώτης ὁμοίως	500
Ὁ κ. Γεώργιος Κούνδουρος Ἐλεγ- κτῆς τῆς Ἑταιρείας γιὰ τὴν ἀ- ξία βιβλίων καὶ περιοδικῶν	2000
Ὁ κ. Νικόλ. Κουτογιώργος γιὰ τὸ Δελτίο	1000
Ὁ κ. Νικόλ. Πολυμερίδης ἐν μέ- σω ψυχικῶν ἀλγηδόνων δὲ λη- σιμονεῖ τὴν Ἑταιρεία	2000
Ὁ συνεργάτης μας κ. Γεώργιος Σταμάτης γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας	1000
Ὁ κ. Βασίλ. Ἀρχιμανδρίτης γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ἡ κυρία Ἀσπασία Κατσιγιάννη ὑ- πὲρ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας σὲ ἐκπλήρωση ἐντολῆς τοῦ ἀποβιώσαντος συ- λόγου τῆς δικηγόρου Εὐαγγ. Κατσιγιάννη καὶ εἰς μνήμην του	10.000
Ἡ ἰδία κυρία Κατσιγιάννη γιὰ τὸ Δελτίο	1000
Ὁ ἐκ τῶν πρώτων οἰκονομικῶν ἐ- νισχυτῶν τῆς Ἑταιρείας κ. Θω- μᾶς Γιωτόπουλος γιὰ τὸ Δελτίο	1000
Ὁ Πρόεδρος τῆς Συντεχνίας Ἀρ- τοποιῶν κ. Προκόπης Κατσέλης	1000
Ὁ δικηγόρος κ. Κώστας Δημητ-	

τριάδης για τὸ Δελτίο	500	ὅπως μᾶς υποσημειώνει ὁ εὐγενικός συμπατριώτης	1000
Ἡ κυρία Μαίρη Λιόλιου ἐνίσχυση τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας	2000	Ὁ κ. Εὐάγ. Τάτσης για τὸ Δελτίο	500
Ὁ Ἰατρός κ. Δημ. Βαφειᾶς για τὸ Δελτίο	500	Ἡ κυρία Κούλα Σλήτα εἰς μνήμην τοῦ συζύγου τῆς Γεωργίου Σλήτα	1000
Ὁ κ. Δημήτριος Χατζῆς τῆς γνωστῆς γιαννιώτικης φέρμας τῶν ἀσημοχαλκουργικῶν συνδρομῆ τοῦ Δελτίου	500	Ὁ Δάσκαλος καὶ ἱστορικός συγγραφέας κ. Τάκης Δάνος για τὸ Δελτίο	1000
Ὁ ἐκ τῶν πρώτων ἐνισχυτῆς τοῦ Δελτίου ἱατρός κ. Κων. Κωστοδασίλης	1000	Ὁ Πολ. Μηχανικός κ. Γεώργ. Λυμπερίδης για τὸ Δελτίο	500
Ὁ ἱστορικός συγγραφέας, π. διευθυντῆς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους ἀπὸ τὴν Ἄρτα Κώστας Διαμάντης πέρων τῆς συνδρομῆς του ὡς Μέλους τῆς Ἑταιρείας καὶ για τὸ Δελτίο	400	Ὁ ἱατρός κ. Νικ. Χανθάνος ἐκ τῶν Δωρητῶν τῆς Ἑταιρείας ὁμοίως	500
Ὁ κ. Ἰωάν. Βράγκαλης ὁμοίως	1000	Ὁ κ. Ἀπόστολος Μπλάτσας για τοὺς γενικωτέρους σκοποὺς	1000
Ὁ τακτικός καταθέτης κ. Δημοσθένης Παπαδόπουλος ἀπὸ τὸ Βόλο	300	Ὁ κ. Ἀχιλλέας Γάγολος τῆς Τροχίας Κοζάνης για τοὺς γενικωτέρους σκοποὺς	1000
Ὁ Ἰατρός - Ὑγιεινολόγος κ. Ἰωάννης Σφάγγος ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν	1000	Ὁ κ. Ἀλέξ. Τάτσης για τὸ Δελτίο	500
Ὁ Φιλόλογος κ. Θεόφιλος Μέτσιος για τὸ Δελτίο	500	Ἡ κυρία Εὐαγγελία Μέντζου ὁμοίως	500
Ὁ κ. Δημήτριος καὶ ἡ κυρία Ἀντιγόνη Δημ. Χρησιῶδη εἰς μνήμην τῆς «ἀληθμονήτου καὶ ἐξαιρέτου φίλης τους Ἑλένης Γ. Γύρα»	1000	Ὁ Ὑποστράτηγος τοῦ Ὑγειονομικοῦ Λάκων κ. Δημήτριος Πιερρουτσάκος «ἐμπλεως» ἱστορικῶν ἀναμνήσεων ἀπὸ τὸ Ἡπειρωτικὸ Μέτωπο τοῦ '40, μᾶς θυμᾶται καὶ πάλι για νὰ ἐνισχύσει τὸ Δελτίο, πού τοῦ ἀναμοχλεύει αὐτὲς τίς ἀναμνήσεις	1000
Ὁ κ. Θεόδ. Βασδέκης για τὸ Δελτίο	500	Ὁ κ. Σπύρος Μακόπουλος για τὸ Δελτίο	500
Ὁ Ποιητῆς κ. Τάκης Τσιάκος ὁμοίως	500	Ὁ κ. Κων. Βασιλείου ὁμοίως	500
Ὁ κ. Ἀπόστολος Φερούκας για ἀγορὰ βιβλίων	1100	Ὁ Φιλόλογος κ. Κ. Μαργώνης, ὁμοίως	500
Ὁ ἱατρός ἀπὸ τὰ Γιάννινα κ. Χρήστος Σιώζος «συνδρομῆ τοῦ Δελτίου καὶ τῶν ἄλλων σκοπῶν»,		Ὁ κ. Ἰω. Παπασταύρου ὁμοίως	500
		Ὁ Καθηγητῆς κ. Ἄλκης Παρτσάλης ὁμοίως	1000
		Ἡ Ζωγράφος κυρία Ἀρτεμῖς Μανέκα ὁμοίως	1000
		Ὁ Πρόεδρος τῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας, Ὁμ. Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου (Ἰωαννίνων)	

κ. Δημ. Λουκάτος «για την ένι- σχυση των ισκοπών και του Φω- τογραφικού Αρχείου της Έ- ταιρείας	2000	για να φύγει ήρωας για το Μο- νοδέντρο προς «ξεκαλοκαίριασμα»	1000
Ό τ. Διευθυντής του Γεν. Λογι- στηρίου του Κράτους κ. Σπ. Σπέγγος για το Δελτίο	800	Ό κ. Λουκιανός Βαρσάμης για το Δελτίο	1000
Ό δικηγόρος κ. Χαρ. Γκούτος ό- μοίως	1000	Ό κ. Άριστείδης Ντάκας για το Δελτίο	500
Ή κυρία Γαλάτεια Χρυσοπούλου όμοίως	500	Ό κ. Δημ. Κάτσας όμοίως	500
Ό τακτικός καταθέτης της Χορεί- ας των Γερόντων κ. Δημοσθ. Παπαδόπουλος	300	Ό κ. Δημ. Μέρκος όμοίως	1000
Ό ιατρός κ. Άθαν. Μαντέκας εις μνήμη του Συνεργάτη, που μάς λείπει Τάκη Παπαζήση ένα χρόνο μετά το θάνατό του	1000	Ό Δάσκαλος κ. Φώτης Σαφαρίκας	1000
Ό κ. Σπύρος Νικολάου για το Δελτίο	500	Ό δικηγόρος κ. Δονάτος Τσάτσας για το Δελτίο και τους γενικω- τέρους σκοπούς της Έταιρείας	2000
Ό κ. Φωκίων Πανταζής, «ἀποτί- σας» το «χρέος» για το Δελτίο		Ό τ. Δήμαρχος Ίωαννιτών κ. Θ. Γεωργιάδης για το Δελτίο	1000
		Ό Λυκειάρχης και ή Κυρία Λεω- νίδα Θεοδορίδη στη μνήμη του πατέρα τους Ήλία Πουλη	2000
		Ό Κος και ή Κα Ίωάννα Κασσιού χάριν των γενικωτέρων σιολών της Έταιρείας στη μνήμη των Γονέων τους Γ. Δρόσου και Χρυ- σοστ. Κασσιού	2000

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.		Σελ.
Ίουλίας Βοκοτοπούλου. Ή άνα- σκαφή στη Βίτσα Ζαγορίου	321	Γεωργίου Άριστ. Χρησιδης. Τηλε- φωνική ζουρλαμάρα	348
Σπύρου Μουσελίμη. Το πανηγύρι του Σουλιού	328	Της Συντάξεως. Έσωτερική Ζωή και Κίνηση	350
Δημητρ. Καρατζένη. Θύμιο Γάκης	332		
Νίκου Παπασωτηρίου. Οι έκκλη- σίες της Βούρμπιανης	338		
Λέοντος Ί. Μελά. Τα Γιάννινα της ζωντάνιας και της παρακμής	343		

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Φορεσιά Δρυϊνουπόλεως.
(Βλέπε σελ. 255 τεύχους 80 λήμ-
μα «Ίστορικό».)

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο: ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
Άγία Παρασκευή Άττικής — Τερψιθέας 64 — Τηλ. 6599.783
Τυπογραφείον: Γ. ΜΠΡΟΥΖΙΩΤΗΣ — Γ. ΚΑΤΣΑΡΟΣ, Κωλέττη 4, Τηλ. 360.38.20